БОСАНСКА ВИЛА

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

Број 21. и 22.

САРАЈЕВО, 30. новембра 1904. Год. XIX.

Савка дра Јована Суботића.

1834.—1904.

У прошлом вијеку, кад су оно послије буџице од 1848.—9. године, наступили тишији и љепши дани, међу народима Аустро-Угарске монархије, кад је завладала једнакост пред законом, међусобна љубав, а из ње поникла општа слобода, појавила се међу Србима, Војвођанима, тежња за већим културним напретком; та тежња огледала се најјасније у удружењу српске омладине, а видљиво су је истицали у тим редовима: Др. Светозар Милетић, Владимир Јовановић, Др. Јов. Суботић, Др. Михајло Полит-Десанчић, Др. Лаза Костић, А. Хаџић, Гига Гершић, Јован Бошковић, Др. Милан Куњунџић, Стојан Новаковић, Др. Владан Ђорђевић, Др. Змај Јован Јовановић, Др. Илија Огњановић, Др. Илија Вучетић, Миша Димитријевић, Др. Лаза Томановић и стотинама других одличних синова наших, с ове и с оне стране Саве и Дунава. У тим редовима наше одушевљене интелигенције искочила је на јавно поприште и једна женска глава, која се у свему мјерила са својом браћом оног доба и по интелигенцији и по родољубљу и по тежњи за општим напретком. А то бјеше млада жена сапутница пок. пјесника и књижевника нашег, Дра Јована Суботића, а рођена сестра нашег чувеног бесједника, и знатног публицисте, г. Дра Михајла Полита-Десанчића.

Кад је она видјела, шта јој браћа снују, куда теже и за чим јагме, разбуктило се и у њој одушевљење за већим народним напретком и као женско, по самој природи својој, скренула је погледе своје на женско питање у нас Срба. Прилике су је саме упутиле, да загледа дубље у живот и срце нашег женскиња из отмјеног и ратарског сталежа, куда је одводила судба мужа њена, као адвоката, поджупана, и великог суца. Тај непосредни додир са женскињем из народа изнио јој је све слабости, али и све врлине наше масе народне, а родољубље јој шапутало, да треба ту масу поучити, упутити, у чем је неука и неупућена, а подстаћи у оном, у чем је велика и снажна, те она поче још у седмој десетини прошлог стољећа завлазити, као апостол народни, у села и породице, да ту на дјелу покаже нашим женама из ратарског реда, како треба кућу кућити, дјецу његовати, јело зготовити, како мужа поштовати, а послије како платно и ћилиме ткати, да могу доспјети и у великашке и спахинске дворе.

Госпођи Савки Суботићки треба много захвалити, што се данас наши српски народни ћилими шире по салонима пештанским, бечким и париским;

њена је заслуга, што се у српско платно данас облаче дворске даме и великашице и што постоје читаве творнице (фабрике) и велике трговине, које се баве производњом и растуривањем ових српских рукотворина, јер она је изнијела то благо народно из наших ратарских породица и проказала свијету на пештанској и париској изложби 1885. и 1900. год., те пружила тако многој српској породици зараде и заслуге.

Њена је тежња била, да се народни рукотвор што више уздигне до данашњег модерног украса, па је упућивала наше вјештије сеоске раденице по Срије му и Бачкој, да онај наслијеђени тип и украс ћилимског и платнарског рада прилагоде данашњем модерном укусу и успјела је много у томе и то је баш оно, што је привукло пажњу отмјенијих и имућнијих друштвених кругова овим нашим народним рукотворинама и што им је отварало пут у шири свијет, те се данас многе српске породице издржавају таком зарадом. Тај вјешти рукотвор наших Српкиња дао је повода и угарској земаљској влади, те је подигла свиларе у нашим српским крајевима: у Сексарду (у Барањи), у Нов. Саду и Панчеву, а ћилимску фабрику у Вел. Бечкереку, јер је знала, да ће туда наћи спремљене и окретне руке и урођен укус за те вјештине. И није се преварила. Свиларе лијепо напредују, а ћилимска фабрика није имала вјештих управитеља, па је застала, а сад је прешла у руке нашег богаташа, г. Лазара Дунђерског, који ће је, по свој прилици, повести бољој срећи.

Као што се види, за све је то била покретач и подстрекач наша заслужна Српкиња, гђа Савка Суботићка. Али она није мислила, и није хтјела, да та идеја за виши културни и привредни напредак изумре у кругу наших Српкиња с оном генерацијом, с којом је отпочела тај велики и важни задатак, него је жељела, да се та идеја одомаћи међу нама, па је дошла на мисли, да треба створити органе, који ће то започето дјело унаприједити, па је смислила, да ће за то најзгодније бити женске задруге, које ће у друштвеној заједници много снажније моћи подупирати такав рад, међу Српкињама, како у том правцу за вјештије ткање ћилима и платна, тако и у другим струкама женске привреде.

И она је у друштву и помоћу покојног дра Јована Андрејевића подигла у Нов. Саду прву женску задругу још 1864. г. а то је био расад овим данашњим Добротворним Задругама Српкиња, које се шире по свим крајевима нашега народа и данас знатно утичу на наш просвјетни и привредни развитак.

Њеном иницијативом узаконјене су 1870. год на нашем народно-црквеном сабору три српске више дјевој. школе: у Нов Саду, Панчеву и Сомбору, а тим примјером подстакнути, подигоше доцније и остали Срби у Србији, Црној Гори, Босни, па, ево и у Старој Србији: у Солуну и Скопљу таке заводе, те данас није ријетка Српкиња ни на универзитетима, ни другим вишим заводима. За тај напредак треба такође много захвалити овој умној Српкињи, која је још прије 30 година подстицала браћу, да дижу и за своју женску омладину више просвјетне заводе, те данас можемо као просвијећен народ ићи под руку са напреднијим народима.

Покрај свих тих мање, више, скривених, дјела, што је дала народу свом гђа Савка Суботићка, има она много чињеница, што је јавно принијела народу своме на дар. У та дјела рачунамо њену лијепу књижевност, која је излазила у свим нашим поучним листовима, међу којима је и наш лист почаствован; а најзнатније јој је дјело, што сад доноси »Летопис Матице Српске« у својој IV. V. и VI. свесци од ове године, под натписом: »О нашим народним тканинама и рукотворинама«. Но најљепши глас и највиши углед стекла је себи својим јавним говорима, које је држала о разним свечаним приликама и прославама, у Загребу, Осијеку, Митровици, Новом Саду, Земуну, Биограду, Српском и Турском Бечеју, Сентомашу и т. д, а све у правцу и тежњи, да наше интелигентније Српкиње одушеви за јаван рад, на општем добру свога народа и да их упути, да свој рад и живот крећу око напретка куће, дјеце и народа. Није се никад одушевљавала за ону западну еманципацију женскиња, која иде за тим, да створи од женског нараштаја мушкобане, којима је све пређе и милије од оног, што им је Бог намијенио и природа одредила. У природи постоји хармонија, па треба да влада и у животу људи. Сваки на свом путу и у свом позиву може бити велик, чувен и славан, а што је најглавније, може бити срећан, само ако схвати свој позив у ком се нашао и ако га врши с вољом и одушевљењем.

Сав тај рад, сво то дјелање гђе Савке Суботићке много је помогло, да је народна снага бујније порасла. За то је Добротворна Задруга Српкиња Новосаткиња и узела иницијативу, да прослави завршни дан 70. године ове своје редовне и почасне чланице, ове кћери своје колијевке, која је покретач многих просвјетних и хуманих установа у нас, а која је уједно и истрајан раденик на подизању наших женских рукотворина на виши степен савршенства, особито ћилимског и платнарског ткива.

Са тих својих заслуга стека је ова велика Српкиња опште признање и поштовање у нас Срба и за то су је изабрале досад све старије Добротворне Задруге Српкиња у Војводини као и Женско Друштво у Биограду за своју почасну чланицу, и »Коло Српских Сестара« и Друштво »Књегиње Љубице« у Биограду за своју предсједницу. Сам краљ Петар Карађорђевић, одликовао је орденом св. Саве IV. степена, а париска изложба медаљом признања.

Нека прими дакле та заслужна Српкиња и од нас Босанаца и Босанки на крају своје 70. године искрено признање и поштовање за своје велике труде и подвиге око среће и напретка свога народа и нека нас још много година поучава, одушевљава и храбри на путу за опште народно добро. Нека још дуго свијетли својим лијепим дјелима нашим дичним Српкињама. Живила! **А. В.**

Успомене из Румуније.

(Из бележника емигранчевог)

од

Драгутина Ј. Илијћа.

(Наставак.)

Ово је било моје прво лично познанство са краљицом, које је доцније било још више учвршћено и врло много утицало на моју познију судбину.

Да описујем оно одушевљење у »емигрантској« крчми, када сам саопштио шта нам је краљица обећала, не могу; доста то, да смо тај дан провели необично свечано и весело. Попов и ја већ смо ступили у погодбу са једном штампаријом, доста великом и добро очуваном.

Али овај наш покрет на самој граници Србије није остао прикривен онима у Београду. По Турни се рашчу, како је српска полиција понудила префекту орден *Белога Орла* о врату, ако пристане да Р. Мартиновића и мене пребаци у Кладово. Префект је, како веле, одбио ову понуду.

Колико је у овоме гласу било истине то не знам, али баш када се тај глас рашчуо, мене позва префект и понови ми забрану да не идем обали, јер чим сазна да ме је тамо ма ко видео, он ће ме протерати.

А ту забрану није имао разлога да понавља, јер је добро знао да на обалу нисам никако слазио.

Неколико дана за овим догодило се нешто, што је убрзало мој одлазак у Букурешт. У нашу крчму бахну од некуда један млад човек у цивилу и шубари на којој је као мала челенка стајала изрезана мртвачка глава са укрштеним цеваницама, као што се то виђа на гробовским плочама. — То је био познати А. Б. *Кешељ*. Дође и све нас освежи новостима из Русије. Нама је поверио тајну, да са четом људи полази у Маћедонију да хајдукује и дигне буну, но сад баш сазнао је од својих људи да се из Србије ушло у траг његовој намери те мора, привремено, да се сакрије где год. Замолио је Мартиновића да му где год прикрије седам револвера што их је спремио за своје усташе. — Мартиновић склони револвере а Кешељ оде из Турне да га не би овде ухватили пошто га полиција познаје. — То је било пре ручка.

После ручка ја сам отишао пред хотел »Европу«, где сам обично у то доба налазио по кога Србина из Србије а особито из Кладова. Таман ја поручио кафу кад угледах како од стране пијаце трчи *Љуба* Н* трговачки помоћник, који је у Турни стално живео. Онако задуван допаде до мога стола и рече ми: бежи!

— Зашто? — запитах изненађен овом појавом.

— Сад баш затворише Радивоја, па траже и тебе.

— Ама зашто; зна ли се?

— Како да се не зна? Префекту је достављено да вас двојица намеравате да са једном гомилом уђете у Србију ради буне; достављено му је и то, да сте, у тој намери, набавили седам револвера и српска је полиција захтевала да се ухапсите и претресете. Кад је полиција добила ову доставу, извршила је претрес у Радивојеву стану и под сламњачом нашла седам револвера. Сад је префект наредио да и тебе ухапсе. —

После овакве преметачине, где је нађено и оружје, била би права будалаштина објашњавати префекту на који смо начин дошли до тога. Кешеља није било ни од корова, а полиција на голо тврђење, без стварнијих доказа, не даје ништа. — Мени не оста друге, већ да се предам својој судбини, или да побегнем из Турне у Букурешт. — То ми дође на памет, јер баш у ово време полази воз у Букурешт, те и не помишљајући имам ли довољно пара за карту, похитах, што се брже могло, оном низбрдицом, што, од садашњег пијачног парка води железници. —

На моју срећу спазих на станици Д. П....ћа, који се у Турни већ од неколико времена бавио својим приватним пословима. Тај дан био је прилично новчан; коцкао се са бојерима у хотел »Европи« и диго им приличну суму новаца. Он је већ чуо да ме полиција тражи, па се зарадова кад му рекох да идем у Букурешт. На железници затекох и Штанцику, који је пошто по то, хтео да путује са мном. За то време Љуба Н* отрчао је моме стану и донео ми ручни кофер, у коме не беше ничега више осим две-три кошуље и једна путничка *чантра* о кајишу. —

Како ми је недостајало новаца да и за Штанцику и за себе платим пут и да нам се још који лев нађе за трошак, то заиских од Д. П. који ми, без речи, даде. — Карту смо извадили до Ђурђева, ако се не

варам зато, што овај воз није ишао даље, већ се, требало одатле премештати на други, локални воз, који вози између Ђурђева и Букурешта.

Кад воз крену, чисто одахнух, јер све до тога часа са страхом сам погледао оној узбрдици, да се не појави жандарска униформа. Сад бацих последњи поглед на Турну, па са Штанциком заузех прозор, који гледаше на Дунаво и српску земљу. Бог зна хоћу ли скоро још имати прилике да бар овако из далека могу гледати своју отаџбину!

Могло је бити око девет сахати у вече кад стигосмо у Ђурђево. Но уз пут нам се догодило оно што се увек дешава људима, који не стоје са рачуницом у најбољем пријатељству; потрошили смо на јело и пиво више него што је требало, те тако сам ушао у Ђурђево цигло са два *лева*. Шта сад да се ради? Ноћити у гостионици и сутра платити за нас обоје пут до Букурешта и то све са два франка била је права немогућност. А у Ђурђеву, о коме сам само толико знао, да се налази негде на планети земљи, нисмо имали никога од познатих у кога бих могао толико позајмити.

Воз оде даље а ми остасмо на сред једнога поља изукрштаног многим железним колосецима. Мрак и пусто свуда. У непосредној близини за нама проблескује тихо Дунаво, које је прилегло овде, па нит шумори нит ромори; стрши неколико катарака над водом; над обалом жмири један фењер, а тамо пред нама светлуцају окна на Ђурђевачким кућама.

— Где ћемо сада?

— Негде морамо ноћити, и то где кревет није скупљи од једнога лева — одговорих Штанцики, који се и као млађи и неискуснији беше у свему предао мојој »умешности«. — Доконасмо, дакле, да ја узмем леву, а Штанцика десну страну градских окрајака, па тако да видимо све крчме. Она крчма, која нам се учини најжалоснија у свакоме погледу биће наше ноћиште. — А што је најзанимљивије, у такову крчму ја бих се морао појавити у пуном салонскоме оделу, пошто другога одела нисам имао

Договорили смо се, да се на овоме месту кроз четврт сата нађемо, па ако на оним странама не нађемо згодне крчме, онда да окренемо на другу страну. —

Но ја сам био уверен, да ће »Штанцика«, који је прилично имао »решпекта« од ноћних стражара, пронаћи какву му драго крчмицу, те кад зађе у једну уличицу, ја се вратих на »зборно место«, припалих цигару и мирно чеках на исход његовог »рекогносцирања«. Нисам се преварио; не прође ни неколико минута, кад кроз таму угледах чупаву силуету мога сапутника, (Онда је он држао главу генијално: разбарушену и чупаву), како млатара са оним празним кофером.

— Нашао сам, нашао! — виче из далека а лице му се од задовољства чисто сија — само да видиш, прави »хотел« за ове паре.

Штанцика је тако одушевљено осликавао свој проналазак, који је по његову причању, ипак био за један степен бољи од циганске черге, као да му је Бог зна какав драгоцен посао за руком испао.

И није претерао. Једна, већ склона паду чатрља од »бондрука«, само са једним замрљаним прозорчићем и вратима, кроз која се није могло ући, већ се морало провлачити, жмиркала је на нас оним брљавим прозорчићем, који беше застрт још једном масном и почаделом завесом. Сав изглед ове забачене крчмице улевао је такво уверење, да сам био потпуно убеђен, да се овде може добити и *две* постеље за пола лева. Само да сам био тежи још са два лева побегао бих од ње три конака далеко. Погледах на своје чисто, салонско одело, као да сам се спремио у званичну посету и на ову веселу крчму, те почех двоумити, шта је боље: или да проведемо ноћ на улици или да примимо све »услове« које ће нам ова гостољубива крчма понудити. Али ноћ беше тако свежа и пуна влаге а наша одела тако лака, да се ту није имало о чему више премишљати. Осим тога мирис од печене кобасице још из далека заголица наше носове. Штанцика само јекну.

— Шта ти је?

Кобасица... осећам... ах!... уздише Штанцика, извио главу, па лево и десно њушка ваздух, који беше прожман овим благотворним мирисом. —

— Још — говори Штанцика не престајући њушкати по ваздуху — још можемо и вечерати.

— Не можемо, не можемо! — рекох, а овамо и мене сколила глад, па мислим, сад би био у стању, појести, не само једну кобасицу, но целог печеног вола.

— Ама зашто? — простења он очајно — и онако са једним левом не можемо отпутовати сутра; а ја ти се кунем, да ћу сутра у Ђурђеву пронаћи ма кога Србина, који ће нам за пут позајмити.

Да сам био сит ја му овако гладноме не бих поверовао, нити бих се ослонио на празно обећање; али како је овај мирис и мене страшно голицао, његово ми је уверење било тако математички убедљиво, као да смо јуче у Ђурђеву оставили једнога Србина, трговца и да нас он са раширеним рукама сутра очекује. И зашто баш да у Ђурђеву нема не само један, но и два, па и десет честитих Срба трговаца?!

— Знаш шта? — одговорих му после краткога размишљања — да вечерас потрошимо и други лев, не иде; ваљаће нам и за сутра. Него да удесимо овако. Ако постеље не буду скупље од једнога лева онда ћу ја тебе понудити да што год мезетимо; разумеш ли?

— Разумем — одврати Штанцика сав преображен од радости.

— А ти ћеш одбити; рећи ћеш да ниси гладан.

— Ни за живу главу! — писну Штанцика очајнички. — Пре бих одгризао језик него да то кажем.

— Ама, то је тек приформе ради; одбићеш, а ја ћу онда поручити само за себе, па кад донесу јело, ја ћу навалити на тебе и толико ћу те нудити да ћеш ти најзад пристати да поделимо вечеру.

Штанцика не одговори ништа но само уздахну и погледа ме неким неодређеним погледом у коме се, у исто време, и сумња и пристанак, па можда и »аконто« од зависти, што се онај лев не налази у његовоме џепу већ у моме. —

Пре него ли уђосмо у крчму нагвирисмо на оно прозорче, те да видимо како је унутра; али како је лампа у облацима дуванскога дима једва чкиљила, то се не могаше ништа јасно разабрати; отворисмо врата и уђосмо.

Крчма необично тесна. Десно, од врата, келнерај, лево четири празна незастрта стола, у дну, према улазу, једна врата, која, ваљда, воде у ходник или другу собицу. Од тих врата, десно, огњиште у зиду, на коме светлуца нешто ватрице за кување каве; лево од врата, уза зид, један округао дрвен сто. За келнерајем стоји један, као вретено сух младић, суха лица, дуга, мало повијена носа, испод кога стрше врло ретки смеђи бркови и неколико ретких длачица по бради. Доцније сам опазио да има на ногама нове лаковане чизме, у које је час по час, са неким особеним задовољством загледао. Код огњишта седи једна пуна жена, од својих 35 г. набељена и са навученим обрвама, које је саставила у повије, те изгледају као два пространа лука. Она плете чарапе и, од времена на време, баци крадомице поглед то на келнера то на његове лаковане чизме. А тамо, у куту, за оним округлим столом, засело њих четворо одрпаника, који изазивају утисак амалски и још горе. Један, међу њима, који је високу јагњећу шубару на шиљак затурио за потиљак, пао ми је највише у очи. Плећатошћу и оштрим продирућим изразом очију издвајао је од осталих. Ако ово нису амали, онда нам ти, Боже помози!

Кад ови људи угледаше на улазу човека у салонскоме оделу и пратиоца му са кофером, прекидоше разговоре и са чуђењем погледаше овамо. Бог зна да ли су икада, под овим ниским кровом, видели још један пар овако чистих — углађених гостију. Келнер се одупро обема рукама о келнерај, издужио врат а шиљак од јабучице поче да шпарта по грлу озго на ниже и оздо на више; а она жена спустила руке и плетиво у крило и посматра нас кроз оне повијене лукове, као да хтеде рећи: шта ће сад бити?

Буна сеара! — поздравих на румунскоме још с врата.

— Бог ти добро дао, господйне! одазва се онај плећати.

Нас двојица само што не зинусмо од чуда. Је ли могуће, да смо набасали на Србе кад смо им се најмање могли надати! Неће бити да су Срби но Бугари, — помислих у себи.

— Ви сте Бугари?

— А не, ни дао Бог! — одврати онај плећати правим црногорским нагласком, устаде и пружи ми руку: Ја сам Рајовић. —

И сва она сумња и снебивање што га осећах кад ступих на праг ове уџерице, ишчезну као дим кад разабрах да сам међу Србе запао. Наста уобичајено представљање и моји нови познаници начинише нам места за столом.

Али је некако чудновато приликовало моје црно одело у овој, до крајности нечистој крчми и међу овим људима, грубих полудивљих лица и одела, на којима се опажала мешавина свију нација, са којима су у додир долазили. Бугарска шубара, румунска кошуља са нацицаним шарама и бојама, цивилни капут и сеоске чакшире, а на ногама чизме, све ме је то упућивало на једну мисао, да ми ваља јако обазрив бити са овим људима. Ваљало је да их како било уверим шта нас је амо довело и да нам сав »капитал« не прелази више од два лева.

Све друштво око стола било је из Црне Горе; то се опажало по језику и оном тромом кретању, које нашим Црногорцима даје израз нарочите озбиљности и достојанства.

Келнер, који је, после узајамнога представљања Рајовићеве и моје »свите«, узео сасвим пријатан изглед, брзо обриса руке о неку пачавру, што је, место салфета, висила о келнерају, изађе отуда и са пријазношћу, као да је видео давно невиђена пријатеља, пружи руку да се представи:

— Стевица Н* из Чачка.

— Како велите? — запитах чисто не верујући својим ушима, да се на овоме крају земље, у овој крчмици налази и један Чачанин.

— Из Чачка... утанча Стевица и поче се клањати.

Не знам да ли ме је икада огрејала радост као овај пут. Далеко од својих, без новаца и пријатеља, па тек у овако туђем граду, набасати изненада на »комплектно« српско гнездање то је било, за цело, много више, него што се смело и пожелети. Та, ето где нађох чак и Чачанина. И сва ова брига, шта ћу и како ћу сутра без новаца, одлахну као да си је руком однео. Ђурђево ми није изгледало више ни толико румунско ни толико страшно; почео сам се осећати као војсковођа, који је после толиких напора, заузео град и спрема се да над побеђенима изврши неминовну ратну контрибуцију.

Док смо се ми овако узајамно представљали и само што се нисмо, по српскоме адету љубили, она жена пажљиво је мотрила у све нас; али кад и Чачанин, у лакованим чизмама, прискочи да се пред-

стави, она тако упиљи очима и напери слух да јој не би ни једна реч умакла. Кад сам случајно, у томе часу погледао, дође ми код оног огњишта налик на угојену мачку, која је осетила негде миша, па сада вреба да му прискочи. —

— А која вам је она жена?

— Газдарица... Знате, она је Бугарка. — шапну ми Чачанин врло учтиво, баци летимичан поглед на њу, па онда срамежљиво погледа у своје лаковане чизме.

— Које је она, молићемо, — знате, једна удовица од шест месеци — продужи Стевица тихо, трудећи се да, према моме оделу, удеси и стил свога језика.

— А нека чôче! прекиде га Рајовић — потлијен ће се све то дознати!

Стевица се журно врати за келнерај, као да би хтео забашурити свој мали излет, а она жена, кад већ сви поседасмо око стола, погледа у Стевицу, нешто се осмехну и продужи плести.

Мало доцније када наше познанство пређе у »братску поверљивост« сазнао сам, да су ове лаковане чизме биле врло важан услов, да се у овој крчми радост и мир утврди, па и српско гнезданце у потпуности одржи.

Моја прва брига била је, да разаберем колико ће нас стати ноћиште у овој крчми. Можете мислити каква је морала бити та соба, коју нам дадоше цигло за *пола* лева. Али, у онаким приликама, на то нисам имао када ни помишљати; на против, и Штанцика и ја погледасмо се са највећим задовољством. Са једним и по левом, што нам преостаје, могли смо се обоје до миле воље »нагрувати«, у толико више, што смо претпостављали, да нас ови Срби — какви су да су — неће оставити у случају какве невоље. За по лева добили смо две добре ђулбастије, да смо могли и трећега у госте позвати. —

Али поред свега тога што смо овако сретно наишли на јефтин стан, ипак нас ово друштво није најбоље згревало. Посматрајући их тако, често ми падаху на памет оне приче и догађаји, који се обично у овако забаченим јазбинама дешавају, те сам се тога ради трудио, да целим својим понашањем покажем како, осим овога одела што је на мени, немамо ничега више. У разговору испричасмо им све, зашто смо емигрирали и како су ме у Турни хтели затворити. Моја прича је занимала присутне, а особито Рајовића. »Штанцика« је са необичним апетитом јео своју ђулбастију и, тек од времена на време, додавао по што-шта, што би му се учинило да ће ове одрпане пријатеље приближити нама. А Рајовић и његови другови упуштали су се тада у таква критиковања и оцене о стању у Србији и Бугарској, да сам се често толико загрејао оном бистрином и јасним погледима ових пробисвета, те сам заборављао у каквом се друштву налазим.

— Е, господине — рече Рајовић — слушâ сам за тебе, али сада те поштујем ка' да смо толико година хљеб и со дијелили.

— Вала, Рајовићу, и ја тебе и све вас — рекох тек да вратим колико бејах дужан.

Газдарица, која врло слабо разумеваше наш језик, диже се и изађе у ходник. А у томе Стевица уварда згодну прилику, донесе нам литар вина, па док је фишу метао на сто, осетих како ме другом руком гурка и тражи моју руку.

— Ви само поручујте пиће и плаћајте га! — дошапну и кришом ми спусти у шаку два лева. —

Задивих се на оволико пријатељство, али не имадох када ни да захвалим, а камо ли нечкам и објашњавам, јер баш у томе часу наша дежмекаста газдарица испуни својом облином оквир врата. Викнух Стевици да донесе за нас све кафе, па чак и за газдарицу; а Штанцика, који није чуо ни видео шта ми је Стевица дотурио, разрогачио очи на мене па их не скида. Газдарици опет мило што је добила овакога госта, који не жали да троши, а још јој милије би кад запитах Стевицу колико све то кошта па му готовим новцем исплатих. —

Та два лева, те вечери, кружила су из моје у Стевичине руке неколико пута; јер чим би докусурио последњу пару, Стевица би, доносећи поручено мезе и пиће, дотурио и њих у моје шаке. —

Весео ја, весео Штанцика, весели Црногорци, а газдарица највеселија. Једном речи створисмо право забавно вече, намамисмо газдарицу за сто, па је толико загрејасмо да нам је чак и певала неким дискантом, коме би и музикалније ухо тешко означило боју и тон гласа.

Али ми сви бесмо толико расположени, да нам њезина писка изгледаше као најсавршенији мецосопран. Особито је њезино певање утицало на осетљивост Штанцикину, што се видело по ономе журноме провлачењу прстију кроз разбарушене косе. Газдарица га је толико очарала да сам се већ почео озбиљно плашити да је не загрли. —

Песма и весеље учинише своје, Рајовић одреши језик и повери ми, да је и он емигрант из Бугарске.

— Па и ова честита дружина што је гледаш овдијен, све ти је то пострадало за народну ствар; а како то, потлијен ће се, мој добри пријатељу, сазнати. Но нека ти је знано — узвикну, кад испи чашу — ће год пошао, па се овђен вратио, а устреба ти пријатељ, нађ' ћеш Рајовића и ове овђен, готове вазда да за тебе ма у што уложе! —

Куцнусмо се и — пољубисмо. Штанцика употреби ту прилику и рашири руке да убухвати газдарицу, али она се измаче и он место ње, загрли Стевицу и поче га на сав мах љубити; а Стевица пун одушевљења што је доживео да га један »господин« грли, окупио врћати пољупце, па све пуца. Најпосле се пустише. Чачанин, после овога грљења, клањајући се

учтиво, притрча да суделује весељу и да се куцне са свима.

— Баш, красне чизме! — рекох, гледајући како Стевица, ма шта радио, не одваја очњу од својих ногу.

— Ех, ђетић је то, што га гледаш! — утаче се Рајовић — а и бастă му да их понесе, па ако хоће и још неколико таковијех.

Стевица се стидљиво насмеши, па обори очи као невеста пред сватовима.

— Знате, што кажу, док смо млади и лепи, овако ћемо! — рече Стевица потиње, а Рајовић намигну и лактом ме гурну. —

— Дакле, љубав, а? —

— Јă! — одговори стидљиво Чачанин, окрете лице у страну и једном шаком превуче по своме лицу, па онда оде за келнерај и поче испирати неке чаше

— А лијепо му је овђе, живи ка' султан у Јилдизу; а и она је једна чудна жена, да је под мјеру ставиш, брат брату, имаде сто кила. Здраво чељаде, тамам за њега!

И ту ми Рајовић исприча, како је мој Чачанин дошао до лакованих чизама, за којима је толико времена чезнуо. Шест је месеци већ од како је наша Бугарка обудовила, а година и по од како је Стевица келнер у овој радњи. Удовица је ценила верност свога момка толико, да је, после мужевљеве смрти, употребила све, само да га задржи у својој радњи. И тако, Стевица врло брзо постаде најглавнији саветник и повереник своје газдарице. Али једнога дана, пре две недеље, наврати се у ову крчму неки Стевичин познаник, фино одевен, па још у необично лепим лакованим чизмама и нашараним сарама. Стевица се просто занео за овим чизмама и најзад се реши да и он, пошто по то, дође до једног таквог пара. — »Даба ти и те младости кад је не уживаш како приличи!« — Али удовица ни опепелити! Неће да се баца у толики трошак, код два пара ципела што јој иза покојног мужа остадоше и које је Стевица већ у велике носио. Мало по мало и она лепа слога, која већ шест месеци царује под овим кровом, поче се крњити. Стевица тражи лаковане чизме, а Бугарка одбија. Неколико дана салетао је он своју газдарицу, па кад виде да ће пре од камена одбити него ли од ње добити, а њему прекипе, скиде с ногу покојникове ципеле, шворну их у бучак, навуче своје потковане папуче и поче одлучно претити да ће још сутра зором преко Дунава.

Ни плач ни молба ни све остало оружје, које се само наћи може у арсеналу једне удовице, не помогоше ништа, па чак ни пријатељ Рајовић, који је искрено хтео да га приволе, те да због једних чизама не напушта »'волики мâл и госпоство.« — Србин мора победити! — одговорио је Чачанин Црногорцу,. а пред таквим одлучним и патриотским одговором, разуме се, да је и Рајовић устукно. —

Али се и Бугарка храбро држала и није уступала све докле не угледа у једном куту крчме већ спаковане Стевичине ствари и Стевицу потпуно спремна за пут. Удовицу као да нешто пресече кад угледа ово. Толико већ није могла поднети, проли неколико суза и пристаде да купи лаковане чизме. Спаковане се ствари распаковаше, Стевица наново навуче на ноге ципеле покојнога газде и мир се зацари —

Удовица је прегорела онај новац, па сада и сама задовољно ужива, гледајући како јој Стевица важно корача; а и ми сви задовољни и весели ево где квасимо Стевичине чизме, а највише Рајовић, који се, овај пут, у мирењу удовице и њезина помоћника показао као прави пријатељ овога уточишта

(Наставиће се.)

Себичњак.

Кроз танани вео бјеличасте магле
На уранку бјеше премаљетно сунце
Обасјало небо дивотне модрине
И високих гора сњежане врхунце.

Гле пупољци рани мирисног цвијећа
На којима роса дрхти и свјетлуца —
Све је живље, љепше, веселије много,
На и људско срце к'о да брже куца.

Силна бука, врева широкога града
Заглушује јаук из сјетнијех двора,
Гдје над мртвим тјелом млађаног јединца
Оплакује старац најмилијег створа.

А празнијем тремом потмуло и тужно,
Гдје но, осим старца, живе душе није
Одјекују грубо старачки уздаси,
Ал не иду даље изван двора тијех.

Јер кроз ова тврда, затворена врата
Не чу нико да се млађан живот гаси,
Нити ико виђе у несрећног старца
Пуне, хладне, руке испчупаних власи.

Врањачкин.

Стара Добровољка.

— Душан Синобад. —

Била приземна соба, са једним прозором и расклиманим вратима, обухвата скоро трећи део старе, погнуте кућице у једној од забачених београдских улица у дорћолском кварту. У соби, с десне стране од врата, опружен је сиви дрвени кревет, који више личи на каква ниска сеоска кола пуна сламе, него на кревет.... Две излизане дрвене столице, једна са три, а друга са четири ноге На средини собе један црни четвороножни сто. С леве стране врата, велики зелени ковчег без поклопца, покривен подераним и прљавим ћилимом. Над креветом, о зиду, иконица св. Јована, а с друге стране на зиду, једно мало огледало, у позлаћеном и мувама искаљаном оквиру. Још нешто кухињског посуђа.... Две пушке и један нож у корицама.... И — то је цео намештај. Кандило, постављено на столу, слабо светлуцаше, жмиркајући непрестано, и оно као да би хтело принети свој део тој немој сиромаштини....

Ноћ је, црна новембарска ноћ, без месечине. На пољу је ветар помешан с кишом. Капци од прозора, које је ветар отворио, ударају немилостиво час о зид, час о дрвене прагове, лупајући досадно, а стакла на прозору овда, онда, задрхте као од каквог бола....

— Ух! Уздахну Смиља. Пробуди је лупњава... Протрља очи, устаде и приђе прозору, затвори капке и привеза их конопцем, да их не би опет ветар отворио; приђе кандилу и умочив прст у зејтин, овлажи фитиљ; врати се опет кревету и седе....

То вам је старица од својих шездесет и пет година, средњега стаса, коштуњава, упалих образа, црномасне боје на лицу. Њено високо чело, пуно бора и велике изразите очи даваху јој мушки изглед. На лицу јој се могло видети, да је у животу доста пропатила, али да је некад морала бити неустрашива и смела. Па ипак, ипак стара Смиља изгледаше сада клонула и малаксала. Седећи на кревету, пружи своје мршаве и готово суве руке; наслони их на колена и метну главу међу њих, скупи се у клупко, као покисао врабац кад увуче главу у крило — и удуби се у далеке и дубоке мисли....

Шта ли је мислила стара Смиља, и куд ли су је мисли однеле?... То само она зна.

* * *

Врло слаба и црвенкаста светлост од кандила разлевала се по соби у танким и финим, готово невидљивим млазовима, са лаким потресима, као да се мали и светлуцави котурови тихо уздижу и спуштају, са тајанственом бојазни, да не пробуде из мисли стару Смиљу, која је још дуго згурена седела... Трже се одједном и диже главу; намести руком косе, које су биле пале по лицу, и стаде тумарати очима тамо амо по соби. Поглед јој се устави на једној слици без оквира, која беше прилепљења на зид и која представљаше: »Битку на Шуматовцу 1876.«

Пред очима Смиљиним подиже се за час завеса прошлости, и као муњевитом брзином, почеше јој се редати у глави разне успомене и слике из српско-турског рата за ослобођење.

* * *

Да, и она је била у рату као добровољка; носила је нож и пушку; учествовала је у многим биткама и пуцала је на Турке. Није она видала ране јунацима, то је остављала другима; она је волела задавати ране непријатељу, тући се и јурити за њим. Срљати у опасност, онамо где се виде сви ужаси рата, где се смело гледа смрти у очи, где пада граната као киша и где од јеке топовске уши заглушавају. Онамо је и њен муж Срето погин'о; она га је видела кад му је тане кроз главу просвирало и кад је пао. Тада га је оплакала, одрезала прамичак косе с његове главе и задржала за успомену. Још чува његову косу, ушивену у »амајлију«, коју носи обешену на грудима.... И да би што више освежила ту успомену и већма се уверила да је то све била истина, завуче руку у недра, извади »амајлију« и пољуби је... Сад јој још већма оживеше успомене: Учини јој се као да чује рику топова, звиждање танета, која покрај главе пролетаху, правећи занимљиву, али и опасну свирку: дзин... дзин... Ено тамо добошара, коме је граната однела ногу, али он не оставља свој добош, него још држи шипку у руци и полако удара, храбрећи јунаке.... Други опет војник паде пред њом... Паде још један... Па још један.. Али она не застаје, иде даље; очи јој се зажариле, крв узаврела, а ратни занос носи је на својим крилима напред. Од палих војника узима фишеке и трпа их у свој торбак. Метнула је на главу и војничку капу; заборавила је да је женско. Трубе цичe; са свију страна чују се ратни узвици; застава сва прорешетана лепрша се поносно пред јунацима, који су огрезли у диму и крви. Крв се меша с димом и — пада у прашину... И људи падају у прашину да се више не дигну... Један је шанац освојен... Освојен је и други, па и трећи. — И битка је добивена. — Ноћ се почела спуштати, а Смиља се враћа међу мртве и рањене да потражи свог Срету.

— Стој!.. Вичу јој непријатељи, који се беху крипом дозукли да је заробе, но она их завара, изгуби се у мраку и умакну сретно у логор.

Сви ти догађаји приказаше се Смиљи у живој боји, као да је јуче било.

Очи јој за тим севнуше; полете као какво безбрижно девојче и дошавши до ковчега, стаде превртати рубље; извади једну стару, изедену од мољаца, војничку капу, метну је на главу; узе пушку на раме и исправи се као војник: корак напред...

— Ах!... Да ми је нешто сад у рат! Сад бих знала за што бих се борила!

* * *

Ветар је на пољу све већма беснио, дрмајући капцима од прозора и расклиманим вратима, а кроз пукотине од стакала долазило је несносно и монотоно фијукање, опоминьући стару Смиљу на стварност.

— Јест, јест, давно је то било, а сад од тога нема ништа, проговори Смиља.

— Сад сам сама, без игде икога; остарела; остављена сама себи... И опет клону... Остави капу и пушку; приђе кревету и превуче руком преко чела, као да би хтела отерати та привиђења и с њима тугу са срца, а две сузе указаше јој се у очима. Али те сузе не полетеше низ лице старе добровољке.... Она се тромо спусти у кревет; увуче се под јорган, и изнемогла од умора и неспавања, утону у дубоком сну.

Београд, 1904.

Моја звезда.

У дальини тамо, горе
Назирем је ко у мраку,
Светлу тачку, звезду једну
Баца на ме наде зраку.

До сад беше мутно небо
К'о и срце пуно јада,
Ал' појавом звезде ове
Јавља ми се нова нада.

А кад једном буде ближе
Осетим ли зраке њене,
Тад ћу видет' лепше дане
Наде, снове испуњене....

Да ли ће се испунити
Погађати за сад нећу,
Далеко је звезда она
— Која значи моју срећу!

Београд, 1903. год.

Милорад А. Антоновић.

Љиљи.

Приповијетка **З. Ј. Јаковљева.**

(Свршетак).

IV.

На његово звоњење истрча жена.

— Мито, голубе, како ми је био дан дугачак без тебе.

Димитрије Димитријевић загрли жену и пољуби је. Учини му се као да другу љуби, и да му слатки глас друге шапће дрске, љубавне ријечи.

Када сједе поред стола за чај и свјетлост од лампе, која висаше, освијетли га, Наташа примијети да је блијед и узбуђен.

— Ти си имао непријатности, Мито? — запита га забринуто.

Он покуша да се осмјехне.

Не, Остафјев хтио је само да ме види. Истина боли ме глава; нећу чаја и боље ће бити да легнем.

Пољуби је у главу и оде; она сједаше још дуго поред чаше чаја и размишљаше. Нешто се необично десило, то је прочитала с његовог расијаног лица и погађала женским срцем, које љубљаше.

Када је тихо ушла у собу за спавање, муж лежаше, окренувши се зиду, и како је изгледало, спаваше; она такође леже и учини се да спава.

Послије пола сата, кроз спуштене трепавице опази да он сједе на постељу, спусти ноге и поче о нечем размишљати. Када сунце огрија, Димитрије Димитријевић обуче халат (домаћу хаљину) и уђе у кабинет. Чим затвори врата, Наташа, такође устаде и узнемирено поче размишљати, — на који би начин дознала, шта јој то узнемирује мужа.

За чајем он јој рече:

— Знаш шта, хоћу да идемо данас, на цио дан, тетка Љуби у Царскоје.

Она погледа у његово, несаницом измучено лице и рече:

— Бојим се да те не умори тако дугачак пут. Размисли. Шта ће ти данас шетња?

Он уздахну.

— Имаш право, још ме боли глава од јуче, — и маши се за новине.

Наташи, тога дана, ништа не иђаше од руке и муж је, вративши се из канцеларије, затече, може бити први пут у животу, без посла.

— Набавио сам карте у Акваријуму, за довече, — објави јој, улазећи у њен будоар, ласкаво је љубећи.

Наталија се обрадова; позориште јој бјеше омиљено разоноћење.

А Димитрије Димитријев ћ до ручка, као што је изгледало, не могаше се скрасити. Час у гостинску собу, час, сјећајући се нечега, брзим корацима одлажаше у кабинет и задржавши се на средини собе, расијано се окреташе око себе.

Пред ручак Наташа уђе њему у кабинет, збуњена и смућена

— Мито,.... поче, и одједном ућута.

— Шта ти је? — расијано је запита.

Млада жена приступи му, и ћутећи, паде му око врата.

Та њежност бјеше му непријатна.

— Шта се десило? Говори.

Наташа шапну му нешто на уво, и сва поцрвенивши, заћута.

Казала му је своју велику тајну, — спрема се да постане мајком.

Димитрије Димитријевић некако уплашено погледа жену. Затим нешто радосно, величанствено обасја му лице, и крепко загрливши Наташу, поче јој љубити руке, косу, лице, усне.

— Имаћемо дјетенце, — радосно говораше, прекидајући своје ријечи пољупцима. Боже! каква срећа! Пази се, мила, ради њега, ради мене.

Сада се одлучно ријеши да не иде Љиљи. Тим ријешењем постаде одважан — нагло се развесели и поче ћаскати с Наташом. Али када, у средини забављања, извади часовник да види колико је сати, поблиједе; — бјеше пола десет. Подиже се с мјеста и рече жени:

— Због посла — морам ићи, кроз један сат вратићу се.

Задивљена неочекиваним одласком, она му хтједе нешто рећи, да га задржи — али бјеше већ далеко измакао.

»Одмах ћу се вратити, мишљаше, сједајући у кола; — само да умирим своју савјест, да одржим задату ријеч Комад се неће свршити, и отићи ћу с умиреним срцем за Наташу. Драга, лијепа моја, — продужи своја размишљања о жени. — Никада ништа нећеш дознати, све ће проћи као тежак сан — данас ћу је посљедњи пут видјети и за увијек вратити ћу се теби«.

Кола се зауставише пред кућом, гдје је становала Љиљи.

Горин брзо изађе, пређе неколико степеница, које вођаху у Љиљин стан, и задржа се са страхом, пред затвореним вратима.

»Да ли да уђе?« — сину му у глави, али се врата отворише и он мораде ући.

Љиљи га дочека у бијелој одјећи; чипке помијешане с креп-де-шином, падаху низ леђа младој жени.

Наравно, да Димитрије Димитријевић није примијетио све потанкости њене тоалете, али је видио да је Љиљи неодољиво лијепа — и када му пружи голе руке и избаци величанствено: »А« — Он поново обамрије на прагу од гостинске собе.

— Како да ти благодарим, што си дошао — прилазећи његовој руци, рече Љиљи некаквим покорно-ласкавим гласом.

— Као што видите, ја сам испунио задату ријеч, — он ослободи своје руке; — сада опростите.

Она му приступи.

— Шта, зар хоћеш одмах ићи? не, ти мораш разгледати моје гњездашце, са мном да попијеш чашу чаја, по уговору!

Узе му капу, метну је на столицу и поведе га, да му покаже стан, не пуштајући му руку.

Он ништа није видио, сјем њене саблажњиве љепоте; у глави му се мутило, осјећао је, као Гајзнер, да мора бјежати из ове Венерине пећине, иначе ће бити доцкан. Он осјећаше да треба, али с некаквим унутрашњим усхићењем, пђаше покорно за Лидијом. Стан је био раскошно намјештен, ништа не примјећаваше; само кад га Љиљи уведе у своју собу, видје њен кревет, украшен чипкама и атласом.

Он је нагло погледа — она њега такође посматраше; очи јој сијаху оним сјајем, од кога се он више свега бојао, а и волио га.

»Туђа, а ако хоћеш, твоја« — искрсну му у глави и он, с невјероватним напором, окрену очи од ње.

— А сада, хајде да пијемо чај, — чу он весели глас младе жене и већ сјећаше за чајним столом у њеној богатој, старинским порцеланом украшеној соби за ручавање.

— Дакле, моја се жеља испунила; ја те гостим код себе чајем Мени је много мило, што се оно десило

Он од узбуђења ништа не говораше; али зато је она весело ћаскајући, стављала питања, на која је сама одговарала, ликујући, када би изазвала осмијех на његовим поблиједјелим уснама

Он погледа на сат.

— Вријеме је, — рече; — морам ићи у позориште, тамо ме жена очекује.

— Већ! — тужно рече Љиљи.

— Желим вам у животу свако добро, — рече, пружајући јој руку.

Она му не даде да доврши.

— Посједимо пред далеким путем, — озбиљно додаде она.

— Изволите, — рече и сједе. А она се спусти на простирку код његових ногу.

Димитрије Димитријевић хтједе протестовати.

— Пусти ме, хоћу на кољенима да те молим за опроштај због свега зла, које сам ти учинила. Немој мислити, да ја не поимам, колико сам пред

тобом крива. Опрости, опрости ми! — и молећи пружи му руке.

— Доста, — расијано рече Димитрије Димитријевић, дубоко тронут њеним кајањем; — ја сам, може бити, исто толико крив.

— Не, ти си — невин, ја сам те мучила, а сада те волим, волим!....

Она га загрли, и лице њено бјеше тако близу његовог, да осјећаше њен топао дах; њене га очи с таквом страшћу гледаху, да је зажмирио.

»Отићи, треба отићи, иначе ћу постати невољалац, — појави се мисао у његовој, страшћу испуњеној глави, и он се брзо подиже с мјеста.

— Опростите, — проциједи кроз стиснуте зубе.

Љиљи га ухвати за руке и силом натјера да сједне на столицу.

— Само још за један часак, Дима. Допусти да ти још неколико ријечи кажем, а послије иди, нећу те задржавати.

Она му наслони главу на груди и поче шаптати:

— Ти ћеш ми опростити, Дима?

Он и не успје да јој одговори, јер се њене топле усне припише уз његове.

Од један пут забораљени лик Наташин — матере његовог будућег дјетета, појави се пред њим; доцније се није могао сјетити, како је одгурнуо Љиљи, истрчао из њеног стана и нашао се на улици.

V.

Позориште се свршило. Наталија полако излажаше, немоћно се обзирући и очекујући мужа. Напошљетку остаде сама у дворници; почеше гасити лампе, и већ мораде изаћи.

Сједнувши у затворена кола, поче неутјешно јецати, не знајући, шта се десило с њеним Митом и наслућиваше некакву несрећу.

— Боже, та гдје је он? — питаше се по двадесети пут у очајању.

Дошавши кући, Наталија скува чај, али не хтједе га пити, већ очекиваше мужа.

Разлијеже се звонце и у собу за ручавање уђе Димитрије Димитријевић с ласкавим, у неколико окривљеничким осмијехом, и сједе поред жене.

— Зар си дошла, голубице? — упита је, примајући чашу с чајем из њених руку.

— Гдје си био? — ја сам се озбиљно била уплашила, — гледајући му у лице, запита га.

— На ивици пропасти, али ме спасла мисао о теби, — ни шаљиво, ни озбиљно, рече јој.

— Зашто ми не кажеш? — запита га Наташа; — то није лијепо од тебе.

— Опрости ми. Ја сам радостан, јер сам свршио једно важно дјело, које ме је озбиљно узнемиривало.

— Ноћу?

— У вече, дијете моје, — благо је поправи; — и сада сам спокојан и срећан. Само ме сада ни зашто не питај, доцније ћу ти сам све рећи.

Она га погледа и примијети да му је лице постало ведрије, с чела му бијаше ишчезла бора — и у њену узнемирену душу поче улазити мир.

Наташа је одмах увидјела да треба ћутати, не бринути се, не распитивати и весело рече:

— Лијепо, кад сам кажеш, чекаћу, — и скрену разговор на друго.

Али Димитрије Димитријевић те ноћи не могаше заспати, ма да мирно лежаше са затвореним очима.

Сабљажњиви лик Љиљин нагињаше се над њим, — и на својим уснама поново осјећаше њене топле, влажне усне. Али се породично осјећање и осјећање дужности опет појави, те се трућаше да мисли о Наташи, о будућем дјетенцету, о својим обавезама; али, у исто вријеме, глас, који његовим срцем владаше, шапташе му:

»Ја те волим, Дима, волим!....«

Он уздахну.

И тако цијеле ноћи.

Сјутра дан у канцеларији очекивало га је писмо. Дуго са страхом гледаше завој. на га, не прочитавши, исцијепа на ситне комадиће и баци у пећ.

Димитрије Димитријевић невино страдаше, и није могао радити. Другови, који су с њим у једној соби радили, примијетише његову узнемиреност и почеше га исмијавати.

Враћајући се кући, Димитрије Димитријевић размишљаше, како би се савладао и како не би ничим нарушио мир Наташин.

Али како се уплашио, када му лакеј, отварајући врата, рече да је госпођа болесна и да лежи у постељи.

Он баци бунду лакеју и отрча жени у собу.

Она лежаше са затвореним очима, — тамне сјенке бијаху јој се распрострле по лицу — ослабила и поблиједила. Димитрије Димитријевић стаде ужаснут поред узглавља.

»То ми је за казну«, — помисли, и сједнувши на столицу поред кревета, ухвати опрезно болесницу за руку.

— Наташа, шта ти је? Шта се десило?

Она отвори очи, осмјехну се и спокојно му рече:

— Ништа, драги мој, проћи ће. Имала сам јаке болове и послала сам по лекара.

— Да те није штогод узбудило? — а глас му, против воље, задрхта.

Она опет затвори очи, и ништа не одговори, задрма одричући главом.

Он сјећаше и размишљаше.

»Наравно да је измучена. Пошто су и други узгред примијетили да са мном није најбоље, тим прије је она то учинила.... А можда зна све?...«

Од страха није могао даље мислити и поче јој љубити руку.

Наташа пређе му руком по коси.

— Доста, Мито! — не узнемируј се, боље ми је.

Али он примјећиваше да она страда: на лицу појавише јој се грчеви од бола, и руке, које он држаше у својим, бијаху суве и у ватри.

Ћутећи, посматраше симпатично, поблиједјело лице, и мисао, да је може изгубити, испуни му срце неисказаном њежношћу према Наташи

Најзад дође љекар да прегледа и испита Наталију. Одлазећи од болеснице, рече Димитрију Димитријевићу:

— Ја овдје морам остати цијеле ноћи.

Преко ноћ послаше за савјетника, професора академије. У јутру, блиједа и ослабила, лежаше Наташа при спуштеним завјесама у тишини. Испред њених прозора бијаше посута слама

— Знајте, — упућиваше га љекар; — да је болесница између живота и смрти, и чувајте је.

Шта, њу да не чува! Та он би живот свој дао, само да се то није десило!

Димитрије Димитријевић, не обзирући се на милосрдну сестру, не изађе цијелог дана из собе Наташине.

Из свога угла, гдје бијаше сио, опази, како она на тренутак отвара очи и затим поново пада у некакав занос.

Осјећање неспокојства, које га мучаше, мијешало се с моралном жалошћу, коју осјети од почетка женине болести.

Грижа савјести, догађаји посљедњих дана, бојазан да је Наталија све примијетила и дознала, не даваху му мира.

— Сигурно је све дознала, — доконча; — а ево и посљедица: смрт дјетиња, а може бити и мајчина!

У очајању ухвати се рукама за главу, а лик Наташин постајаше у његовим очима све чистији, све узвишенији.

Сјети се, с каквим се тактом, с каквом милоштом понашала према њему од првог сусрета; како је паметно отпочела од дана свадбе њихов породични живот.

А он, чиме јој је то вратио?

Ако је знала, како је ону лудо волио, није могла, а да не осјети хладно држање, којим је предусретао у замјену за њену праву, несебичну љубав.

А још је ту та пробуђена страст!

Погледа на слабо женино лице — и изненада осјети да не би могао без ње живјети, да му је мила и да је њихов живот те године већим дијелом сједињен; сјети се, како је био срећан, једино њој благодарећи....

Лице Љиљино погледа га — али, сјем нове туге и очајања, ништа друго не изазва код њега.

VI.

Чим се Наталија поче опорављати, муж је одведе у село, узевши одсуство за неколико мјесеци.

Каквом топлотом и здрављем задахнуше их сеоска поља и шуме! Не сваког дана, већ сваког часа опорављаху се супрузи: она од физичног страдања, а он од моралног узбуђења.

Кроз три недјеље, Наташа, опорављајући се, наслањала се на мужевљеву руку и подуже се шетала кроз шуму, а кад би се вратили — намјестили би се на балкону и ћаскали до дубоке ноћи.

Он се више не заносаше мислима, не одговараше на сва њена питања кратко »да« или »не«, но прекидајући је, сам је много говорио.

Димитрије Димитријевић, одрастао је у тој кући, и сад као да се подмлађиваше под утицајем успомена из дјетињства.

Бијаше топло, лијепо јулско вече; муж и жена сједјаху на степеницама од балкона. Пред њима се простираше стари велики врт, који се постепено губио у првом сумраку. Наоколо бијаше највећа тишина.

— Ала је овдје лијепо, — рече Наташа; — чини ми се, да би овдје цио вијек провела.

— Ко нам смета, — изненада прихвати весело Димитрије Димитријевић; — остаћемо, испрва ради пробе годину дана.

— А да ти се неће досадити? — упита га она.

— Мислим да неће. Али само ако будемо остали, мораћемо се занимати економијом.

— — Причекај, Мито, о томе треба озбиљно размислити

— А што да размишљамо, — продужи он; — зар ми нијесмо слободни као тице?....

Он је загрли и привуче себи.

— Овдје би лијепо живјели, — послије кратког размишљања проговори млада жена. Видиш, ми овдје живимо само три мјесеца, и зар нијесмо постали сасвим други људи?

Он јој само стисну руку, осјећајући да је она у праву.

— А све — близина природе... Овдје човјек научи разумијевати себе и свог ближњег. Јер, видиш, од кад смо дошли, нијеси казао да ме волиш, али ја сада и без твога казивања знам да ме волиш.

— Ја.... поче он; али му она затвори руком уста.

— Ако Бога знаш, не почињи поново; знај мени није потребно говорити, ја и без тога све осјећам.

»Значи, — сјети се он; — у Петрограду све је знала, све осјећала....«

— Да, у селу је лијепо, — продужи Наташа, мијењајући шаљиви тон озбиљним; — и кад будемо имали дјеце, — при тим ријечима она уздахну, — мораћемо их првих година, до времена школовања, васпитавати у селу, како би се навикли, — зар није тако, Мито?

— Ја чак мислим, да су наши бољи књижевници, људи четрдесетих година, — додаде он размишљајући: — због тога и постали тако јаки и здрави, што су то била дјеца руских спахија, која су одрасла у природи, а не као што смо ми сада...

* * *

Прошло је четири године.

У Ници, по Avenue des Anglais, јасног, децембарског јутра, иђаше муж под руку са женом, пред њима трчаше малишан. Муж имађаше здрав, енергичан изглед, — то бијаше Димитрије Димитријевић са женом.

Све те године провели су безбрижно на селу, па су се ријешили да проћу по Европи, а у прољеће — опет у село.

— Само је тамо живот, говораше Димитрије Димитријевић. А Наташа је увијек томе филозофски додавала:

— И само је тамо породица.

Јагодина.

Изненада на сусрет томе пару иђаше иза угла друга дама. Она бијаше врло елегантна и упорно гледаше у Горинове.

Димитрије Димитријевић познаде Љиљи, али сјем непријатног осјећања, ништа му друго не изазва тај сусрет.

Он с учтивим осмијехом скиде капу и прође даље.

Затим погледа на своје дијете, на жену и рече:

— Јеси ли видјела?

— И како је још једнако лијепа, — додаде Наталија Петровна.

— Ја нијесам примијетио, — спокојно јој одговори, а млада жена осјети искреност његовог одговора.

Да, Димитрије Димитријевић бијаше искрен, — он је већ давно појмио, да само морално сједињење с љубљеним човјеком даје ону велику хармонију, коју људи називају срећом.

С руског, **Никола Касапић**.

Зимње расположење.

Лиснатих дрва нема више.
Нема ни зелене траве ни мирисног цв'јећа;
Хладна и суморна зима земљу је притисла:
Сниједг покрива долове, брда и равни.
Ја сјетно корачам, и гледам небо сиво
И земљу сн'јежну, смрзнуту и хладну;
Гледам сиротињске колибе и кућерке
И сиротињу гдје се њима жури —
Издрпану, мрачну, чемерну и гладну.
И моја је душа мрачна, чело облачно и тавно,
Пред очима као да ми стоји огромна мртвачка сјен:
И мени се чини читава земља да је рака,
А сиво и жалосно небо покров њен....

Сарајево.

К. М.

Аманет.

(Писмо једном пријатељу).

Драги пријатељу!

Ти врло добро знаш, драги мој пријатељу, како ти говорих, да ћу, пре него што одем Богу на истину, написати и теби предати један аманет.

Тај аманет није тестаменат о мојој имовини, него тестаменат о народном целокупном газдинству, или, како се каже у науци: о »Народној Економији«, који је намењен свему српском народу ма где живео, и свима онима, који би му створили прилике и могућности, да постане виђен и чувен са својих врлина и са свога материјалног напредовања, као што су постали Лужички Срби.

Како ми се чини, то време није баш тако далеко, кад ћу се опростити са овим светом, за то ево и хитам, да тај аманет напишем и предам теби, драги пријатељу, па стоји ти од воље, да га чуваш, или ако ваља, путем штампе и другима саопштиш. Ваљда ће они, који га буду читали, уложити сав свој труд, да раде по рецепту, мога искреног друга, који је подједнако љубио српски народ на Балкану, као и свој мали, али вриједни српски народ (Лужичке Србе), који се као острвце налазе у широком, њемачком мору.

Било је то на измаку 1850. године, кад ме је српска држава, као свога питомца, послала у »Немачки Савез«, онда „Deutscher Bund", у Хајделберг, да свршим правне науке.

Отишав тамо, било ми је у самоме почетку, врло тешко, једно с тога, што сам у својој драгој и лепој Србији, оставио на дому, своје сиромашне родитеље, који су остали брижни за својим јединцем, а друго с тога, што нисам никог познавао, с којим бих се макар у почетку могао дружити, док не бих са свим савладао немачки језик, и док се не бих упознао; али, шта сам знао друго чинити, него се

покорити судбини и прионути свесрдно да постигнем оно, због чега ме и послала српска држава.

Онога дана, кад стигох у Хајделберг, дођем у једну гостионицу, за коју ми рекоше Срби из Војводине, да се може ранити јефтино. Онда, кад сам дошао у ту гостионицу, сем мене, беше још један гост, који је био од прилике мојих година. Зовнем гостионичара, па онако са свим накарадно немачки, почнем се разговарати о храњењу. Наравно, да ме гостионичар, није могао разумети. Онај гост, кога сам затекао у гостионици, дође мени, па ће ме, и ако није са свим правилно и тачно говорио српски, запитати: шта хоћу? Кад сам чуо у туђини, да неко говори мојим матерњим језиком; био сам толико потресен, да у почетку, чисто нисам веровати могао, да неко у овој туђинштини говори мојим матерњим језиком; тек, кад ме по други пут запитао, казах му своју жељу. Брзо сам се, помоћу мога новог познаника, споразумео са гостионичарем. Тај исти дан, заједно смо ручали Кад смо се упознали, рекох му, ради чега сам дошао у Хајделберг. Њему би мило, што сам дошао у његову отаџбину, да изучим правне науке. Он ме осоколи, да ћу, ако будем редовно походио и марљиво слушао предавања и истински се будем посветио правној струци, постићи оно, због чега сам и дошао.

Кад сам казао, да сам из саме престонице кнежевине Србије, и да ми је име Ј. Љ., он ми са неким поносом одговори, да је њему име Карло Јанковић, и да је Лужички Србин. Чувши да сам из Србије, веома се обрадова, и у одушевљењу загрли ме. Наравно, да је наше познанство бивало све јаче и чвршће тако, да један без другог, ријетко је куд ишао. Са својим новим познаником провео сам у Хајделбергу, читав један школски семестар. За то време, он ме је упознао са најодличнијим породицама, како у самом Хајделбергу, тако и у околини, које су ми отвориле своје домове, да сам имао приступа као домородац. После свршеног школског семестра, ми смо се растали; али пре, него што смо један другом рекли збогом, обећасмо, да ћемо писмима одржавати пријатељске везе и на даље. А кад се, по свршеним наукама, вратимо кући, утврдисмо да се још једном у животу састанемо. Не могнемо ли раније, а оно макар у дубокој старости, и да дамо један другом рачуна о томе: је ли наш народ, имао какве такве користи од нашег школовања и учења. Он је доцније отишао у Ерфурт. да изучава целокупно повртарство, па кад то сврши, наставиће у Фрајбургу општу народну економију.

Рекао сам, да сам био веома изненађен и одушевљен, кад сам чуо да и у туђини, где сам држао да се за Србе и не зна, неко говори језиком моје миле мајке. Кад сам га запитао, од куд зна српски, одговорио ми је, да је читао наше народне песме у немачком преводу, које је превела гђа Талвија. И њему, као Лужичком Србину, наше песме тако омиле, да је уложио сав свој труд, док није научио српски. Често ми говораше, да су наше народне песме једно неоцењено народно благо. Немачки народ нема таквих песама, као што је и сама гђа Талвија казала у своме предговору

За време наших наука, ми смо се дописивали. У писмима смо јављали само о напретку у школи.

По свршеним наукама, вратимо се сваки својој кући, ја у Београд, а он у Салцбург. Ја сам одмах указом постављен у министарство правде за секретара, а он је, као што ми писа, отпочео радити на своме добру пољску привреду.

Ми смо и даље продужили преписку, али ређе, док најпосле, није сасвим прекинута.

У својој струци напредовао сам врло брзо, јер у оно време, мало их је било, који су свршили науке на страни. По некад сам био представник виших положаја у земљи. Оженио сам се, али нисам имао порода. Због тога, што нисам имао порода, бивао сам *зловољан, и све сам занемарио и заборавио. па богме* и на свога старог познаника и искреног друга Карла, који можда више није ни међу живима. Тек након много година, сетим се свога Карла, па почнем онако у памети разбирати од кад писмо писали један другоме. Тешко ми је било веровати, да је прошло толико година, кад сам му последњи пут на писмо одговорио. Док сам био занет тим мислима, рупи изненада поштар и преда писмо мојој жени. Она ми пружи писмо, а ја онако зловољан, и не отворивши и не погледавши на марке, турим га крај себе. Већ сам навикао, да ми пишу са свих страна и моле моје посредовање, за премештај у Београд, или за унапређење. Тек, после ручка, узмем писмо и видим стране поштанске марке. Жиг је био чист и јасан, да сам лепо могао прочитати: *Салцбург*. Не могох се сетити, од кога је писмо. Отворим га, и као што то обично бива, погледам потпис. Потписан је био мој стари познаник и друг Карло Кад видех његов потпис, после толико година, обрадовах се као дете, кад му се купи каква нова играчка. Од узбуђености коју изазваше давне успомене, писам могао писмо одмах читати, него га обртах у рукама, погађајући, шта ли ми, Боже, пише тај стари, верни друг?

Најпосле прочитах писмо. О, драги пријатељу, волео бих, да си тада био уза ме, да видиш. како је то писмо написано братски и пријатељски. Писано је српски и то бираним речима. Праштајући ми за неодговарање, моли ме, да му дођем у госте са целом породицом, да се братски поразговарамо. а уједно да испунимо наше обећање, и да откупимо задату реч. Том приликом да дамо рачуна један другоме, као што смо негда утврдили, да ли смо донели какве користи сваки своме народу, и да ли је народ, научио што год од нас.

Гле, мој Карло, није заборавио на оно, што смо

некад утврдили, а није заборавио ни наш састанак док сам ја све то сметнуо с ума. Да, да, човек, кад једном зада реч, часност захтева, да се задата реч и одржи.... Премишљао сам неколико дана, шта да радим, да ли да идем, или да манем тако далеко путовање. Учини ми се, да би ми био тежак тако далеки пут, јер сам претурио шездесет година.

Кажем жени шта пише Карло, и запитам је, шта мисли? Она остави, да ја одлучим, додавши, да не би ни мало погрешио, ако би мало променио ваздух, јер си, вели, и онако непрестано зловољан и нерасположен. Послушао сам жену.

Како сам био у пензији, нисам морао тражити ни од кога осуство, него само набавити пасош, па што пре кренути Тако сам и учинио.

После неколико дана, већ смо се укрцали у пароброд за Беч. Железницом нисам путовао, јер путујући њоме преко мађарских пустара ништа се не види.

Стигавши у Беч, задржах се мало ту, јер моја жена, сем Земуна и Панчева, није даље путовала; па да би разгледали ту европску варош, останемо у Бечу двадесет дана. Онда кренемо у Салцбург. Карлу сам напред јавио, кад сам се кренуо из Београда, а сад опет из Беча јавим наш полазак.

Кад је звиждалка локомотиве својим отегнутим звиждањем јавила, да смо близу станице Салцбуршке и кад је воз стао, а путници већ почели излазити, пођем и ја са женом. Кад смо ушли у перон, опазим једног са свим седог човека, око кога се скупио читав чопор и мушкиња и женскиња.

Чим ме спази онај седи човек, остави онај чопор, па брзим кораком потрча мени, узвикнувши: добро ми дошао, мој стари друже J.! Добро ми дошао, и како си ми? Онда паде у мој загрљај, и ми се изљубисмо као рођена и искрена браћа. Узех га за обе руке, па га гледах, посматрајући га испитљивим погледом, да ли је то заиста мој стари друг Карло, и тек после кратког посматрања, уверих се, да је заиста он, па се поново изљубисмо.

Карло и не чекајући, да му представим жену, сам упита:» је ли J., ово је твоја жена?« Ја потврдим и извиним се, што је нисам одмах представио. Онда га упознам са мојом женом.

Кад смо дошли до оне гомиле, рече ми: »ево драги J., ово је моја породица, па нам поче казивати све редом, које му је жена, синови, кћери, зетови, снахе и унучад, а они сви у један глас узвикнуше: *добро нам дошли!* У том малишани притрчаше љубити нас у руке, узвикујући чисто српски: *љубимо руке.* Нама од узбуђења ударише сузе и требало је неколико секунада, да се приберемо од оваког искреног и срдачног дочека. За тим поседасмо у фијакере и право се одвеземо његовом дому.

Чим смо стигли, показаше нам собе. Сама зграда била је на два спрата, права палача. Наше собе биле су на горњем спрату са лепим изгледом, намештене најукусније и најелегантније.

Кад смо се мало одморили и преобукли, било је већ превалило подне. Мој Карло дође и одведе нас у трпезарију, где нађосмо дугачак постављен сто за сву његову породицу.

Били смо најљубазније дочекани и угошћени, ма да смо остали више од два месеца. Карло нам не даде прије отићи, шта више, наваљивао је да останемо шест месеци, тим пре, што не морам никоме давати рачуна, јер сам у пензији.

Сваки смо дан ишли на његово пољско имање, које је било препуно разних зграда, где су се градили свакојаки потрошачки производи, који су му доносили велики приход. Водио ме у сваку зграду, па ми је све потанко објашњавао, како се граде поједини артикли, који се израђују од крављег и овчијег млека.

Запитам га, да ли је он све то тако уређено наследио од оца? Он ми одговори, где су сада зграде, био је сам парлог. По свршетку школе ја сам све то подигао. Истина, стало ме много новца и труда, док сам све то подигао и овако уредио. Морао сам се много задужити, јер да то не урадих, једва бих могао вегетирати. Овако дуг се по мало плаћа и за 3—4 године биће све исплаћено.

Уз његово имање бијаше једна велика шума. Кад га запитах, чија је, рече ми, да је његова. Сутра дан, одосмо да видимо шуму. Заиста, човек треба да се диви, вредноћи и марљивости Карловој, како је све то лепо уређено. Шума, није била велика, али је била подељена на парцеле, и свака парцела могла је имати до хиљаду младих дрвета. Гдекоја парцела била је тако стара, да се могла обарати. Гледао сам где на једној страни обарају таку шуму, а на другој, где је било празно, сађаху младо шибље. И сав тај рад и код оних што обараху и оних што сађаху, вршио се брзо и уредно, готово нечујно. Само код оних, који обараху дрва, чули су се одјеци секира и оних великих тестера што стружу дрва.

На другој пак страни, пружала се прилично дугачка зграда, која је била покривена шиндром. Одосмо да видимо каква је то зграда. Кад се жито покоси, снопови се снесу у ову зграду, која има лепу и потребну вентилацију. Ту се оставе снопови, па кад се сврше сви пољски радови, млате их справама, које зову млаталице. То раде с тога, да слама остане неизломљена. Така слама употребљује се за разна плетива и за покривање сеоских кућа, ма да су многе покривене шиндром и црепом. Близу те зграде бејаше подигнут један квадрат, десет метара широк, а један метар висок, али без крова. Ту се бацало ђубре од стоке, којим су ђубрили њиве и вртове. Што би претекло, градили би од тога ћерпиче за зидане пећи, у које се ложи с поља. Оваке су пећи много боље по здравље од оних гвоздених, јер се

не хладе онако брзо, као гвоздене, него одржавају једнаку топлоту.

На другој страни, видео сам дуге редове »ћерзонских кошница«. У сваком реду беше око двадесет и пет кошница. На две-три стотине метара од кошница, жуњаху се сунцокрети, одакле вредне челице скупљају онај сок и од њега стварају мед. Кад се у јесен посече сунцокрет, цеди се из њега зејтин, који се употребљава за мазање разних справа. Од оне се пак дрождине, граде ћерпичи, за грејање пећи. На противној се страни види пространи врт, засађен разним поврћем, који се залева долапом, каквих има и код нас у Србији, само што је овај много савршенији но код нас.

На једној лепој висоравни, била је озидана доста велика кућа, око које беше башта, пуна разног цвећа. Кад сам запитао Карла, за шта ће му ова кућа, рече ми, да је ово као неки интернат. Неколико сеоских општина шаље сваке године младиће о свом трошку, да сврше практични курс у свима гранама народне економије. Кад сврше, општина их узме за своје економе. Њихов је задатак, да путују о општинском трошку и народ уче свима радовима пољског и домаћег газдинства. Ту ми показа на оне раднике, што обарају шуму, од којих беше готово половина општинских курсиста.

На целом овом пространом имању, куд го би човек погледао, видео би се систематски *ред* и *рад*. Карло беше главни надзорник свега тога, а уз њега беше још неколико њих, који су му пазили и руководили сваки рад Осим тога и сваки радник, разуме свој посао, јер се сваки у пофторним школама научио, кад приспевају поједини плодови и кад их ваља брати и обарати.

За све време, док сам био у гостима, заустављао сам се час код једног, час код другог рада, посматрајући раднике, који су вршили своје послове са великом вољом. Овај раднички и вредни народ, неосетно без икакве вике и пометње свршава све послове.

Вративши се у Србију, колико сам се пута запитао: да ли ће једном икакав странац видети оно, што сам ја видео код свога пријатеља у краљевини Саксонској.

Да грдне разлике између мене и Карла! Он је заиста својом науком и спремом, донео свом народу користи. Сва је његова околина напредовала и јачала материјално, јер је имање Карлово због рационалног обрађивања било угледним расадником за све.

А шта сам ја учинио за то исто време своме народу, о чијем сам трошку пробавио на страни неколико година? Да ли је српски народ видео од мене какве, такве користи? Стид ме, што морам признати, да му баш ни најмање, нисам користио, јер сам своје цело време пробавио искључиво по канцеларијама, мислећи само на оно време и водећи бригу, кад ћу бити унапређен.

Већ осећам како се дани мога живота клоне заласку сунчевом, и да ћу скоро поћи Богу на истину, а моју лепу и величанствену Србију, остављам готово онакву, какву је створила природа, а собом носим терет, да јој лепоту ни у чему увеличао нисам. С тога се обраћам, свима *истинским* пријатељима српског народа и молим их, да посвете неколико часова овоме моме аманету, па нека пођу стопама, мога искреног друга, мога Карла, па да и српски народ буде имао користи од својих синова, кад од мене имао није....

Смедерево, 1903. **Ј. Љ.**

*

Овај лепи аманет свога незаборављеног пријатеља предаје јавности, уз српско поздравље српске краљевине свакоме Србину, ма где био.

Т. Пинтеровић.

СРПСКЕ НАРОДНЕ УМОТВОРИНЕ.

Женидба Катића Јована.

Прибиљежио од **Луке Миличевића,** гуслара у Дабарпољу **Стеван Крављача,** учитељ.

Још ни зоре, ни бијела дана.
Ни даница помолила зрака.
Уранио беже Љубовићу
На оџаку, на сред Невесиња,
Па с' умио и Богу молио
И у оџак ватру наложио
И уз ватру кахву припарио.
Тад је стару дозивао мајку,
Па јој даде кахву и духана.
Кад је стара ћеиф сакројила,
Па је своме сину говорила:
»О, мој сине, беже Љубовићу,
Дај се жени, очињег ти вида,
Врсници се твоји оженише,
А врснице пород изродише,
А твоја је остарјела мајка,
Не може ти измет учинити:
Двор помести, воде донијети,
У оџаку ватру наложити
И уз ватру кахву приставити.
Гледај, сине, нама измећара!«
А беже је мајци говорио:
»Хоћу, мати, оба ми свијета«.
Из одаје на ноге скочио,
Па ето га на мермер авлију,
Па изведе претила дората,
Орахти га и опусати га,
Па се врати на бијелу кулу,
Те се стаде беже облачити.
Он обуче морвену доламу,
На њу меће троје токе сјајне,
А припаса талатин силаха,
За њ' зађеде двије пушке мале,

Међу њиха ханџар од челика,
А у џепе насу маџарија,
Па ето га низ бијелу кулу,
Па дебела притиште дорина
А мајка му хаир дову дава:
»Хајде, сине, у сто добрих часа,
Душмани ти под ногама били,
К'о дорину клини и поткови«.
Оде беже, оћера дората,
Куд гођ иђе, Гацку силазио,
У Автовац до Ченгића куле.
И ту беже пао на конака,
И хоћаше цуру запросити,
Али му се не свиђе ђевојка.
Па у јутро рано подранио,
Гони коња до Требиња града
У Турчина Ресулбеговића,
И ту беже пао на конака
И хоћаше запросит' ђевојку,
Ал му лоши пријатељи бјеху,
Па у јутро рано подранио,
Па проћера широка дората,
Чак, далеко, до Новога града,
Танкој кули Новљанин Алије
И у њега пао на конака.
Ту се бегу свиђела ђевојка
И ту беже запроси ђевојку.
Он је пште, Алија је даје.
Кад је беже хтио полазити,
Прстен ставља, а јабуку дава,
О јабуци свадбу уговара.
И та свадба до двадесет дана,
Док он сиђе сињу Невесињу
И покупи на киту сватове.
Скочи беже на ноге лагане,
Па ето га низ бијелу кулу,
А кад сиђе на мермер авлију,
А ту нађе доброга дорина,
Ће га држе четири сеиза,
За четири пуљарли јулара,
Па се беже на дората баци
Па нађера на мермер авлију,
А кад стале четири робиње
Оне држе калајли тепсије,
На тепсије бегове дарове.
Бег примио што ј' за њега било,
А у џепе залампао руке,
Па извади стотину дуката,
Па он њима на тепсије баци,
Па оћера пољем новљанскијем.
А под собом помами дорина.
Млидијаше беже Љубовићу,
А да њега нико не виђаше,
А гледа га мајка и ђевојка,
Баш са куле, са демир пенџера,
Па ђевојка говорила мајци:
»Куку, мати бега Љубовића,
Ево мени шеснаест година,
Још онаког ни виђела н'јесам«.
Све га гледа мајка и ђевојка,
Док замаче беже Љубовићу.
Куда иђе, на Трусину сиђе,
А у своју бијелу Паланку,
И ту беже пао на конака.
Док га ситна књига допанула,
Од пунице, ђевојачке мајке.
»О, мој, зете беже Љубовићу,
О мој зете, ако будеш суђен,
Ти не води јабане ђевера,
Ђевојка је одвише лијепа,
Могли би ти инлу учинити:
Ја ли брата, ја л' братића свога,
Ја л' дајицу, ја ли дајицића,
Ја л' икога ти од рода свога«.
Кад је беже књигу проучио,
И видио што му ситна пише,
Од муке га забољела глава,
А од јада и срце и глава.
Уфати га трољетна грозница,
А у кости удри поганица,
У думану сједе на дорина.
Ни ноћио, нити коначио
Него беже Невесињу сиђе,
А до своје пребијеле куле;
А стара га дочекала мајка
И црну му каву доранила,
Дуг бојали чибук распалила.
Кад је беже ћеиф сакројио.
А оде га запиткиват мајка:
»Јеси ли ми цуру испросио,
Себи злато, мени измећара?«
»Јесам, мати, оба ми свијета.
Ал залуду, што сам испросио.
Ко ће бити ђевер уз ђевојку?
Ко гођ бити, он ће обљубити,
И срамоту мени учинити.
Кад ја немам никога од рода«.
А стара му говорила мајка:
»Шути, беже, оба ти свијета,
Кад ти имаш Богом посестриму
На Загорју Бећир-пашиницу,
Па њу, беже, зови за јенђију,
Шта ће женско, женску учинити?«
Тад је беже мајку пољубио,
»Бе, аферим, моја стара мајко«.
Па дофати дивит и хартију,
Хитро перо од орлова крила,
Оде беже ситну књигу писат',
А посла је на Загорје равно
И у књизи овако кићаше:
»Посестримо, Бећир-пашинице,
Јеси л' чула, је л' ти когод прич'о,
А ђе сам ти цуру испросио,
Чак далеко у Новоме граду,
У Турчина Новљанин Алије,
А ја немам од рода никога,
Ко ће бити ђевер уз ђевојку,
Па те зовем у моје сватове,
Да јенђија будеш уз ђевојку,
Ти ми хинле учинити нећеш«.
Кад је таку књигу начинио,
И спремио на Загорје равно,
Ту се беже оста уређиват',
И скупљати себи свадбарину.
Ту се збија јечам и сијено
И дебели велики анвољи,
Невесињски из плуга волови,
Све под кулу бега Љубовића.
А кад књига на Загорје сиђе,
А на руке пашиници младој,
И кад виђе што јој беже пише,
То је њојзи врло мило било.
Из одаје на ноге скочила,
Па ето је у другу одају,
Ће болује Бећир-паша стари
Већ имаде четири године,
Па је њему 'вако говорила:
»Господару, Бећир-паша стари!
»Мени стиже књига шаровита,
»Од ођака са сред Невесиња,
»Од мог побра бега Љубовића.
»Мене беже зове у сватове,
»Да јенђија будем уз ђевојку,
»Хоћу л' ићи, оба ти свијета?«
А паша јој оде говорити:
»Дела, каде, и како ти драго«
Пашиница кад је разумјела,
Поврати се у своју одају,
Па кроз пенџер промолила главу,
А завика своју вјерну слугу:
»Слуго моја, Катићу Јоване,
»Де, оседлај, племића дорина
»И притегни на ноге опанке,
»Ваља мени ићи у сватове,
»До широка поља Невесиња,
»У Турчина бега Љубовића,
»Да јенђија будем уз ђевојку,
»Ти ћеш са мном ићи у сватове«.
А кад зачу Катићу Јоване,
Ето њега уз бијелу кулу,
Док уљезе були у одају,
Па је њојзи 'вако говорио:
»Пашинице, моја госпојице!
»Задавам ти божју вјеру тврду,
»Ја ти никуд у сватове нећу,
»Што неш дати пашина ђогина
»И пашино рухо и оружје
»И пашина два чифта пушака

Два Инглеза и два Венедика
»А на њима ништ' од гвожђа нема
»Без два лука, од челика љута
»И чакмаци што им ватру дају,
»Златни чарци, срмајли кундаци,
»А цијеви пушке меденици;
»Онда ћу ти у сватове поћи,
»Да ти будем слуга до Новога,
»Да ме виде у Новоме Турци,
»Каква имам врсна господара,
»Господара Бећир-пашу твога«.
То је були врло мило било,
Па му даде што је заискао
И најпотље стотину дуката,
Да имаде Јован за ашлука,
Да не гледа, да му беже даје.
Одоше се они облачити.
Пашиница што љепше имаде,
Богме Јован пашине хаљине.
Кад се Јован навуче хаљина,
А зађеде пусат и оружје,
А један ти паша са Загорја,
Да какав је Катићу Јоване!
Ето Јове низ бијелу кулу,
Па извуче племића дорина,
И пашина мамљена ђогина —
Охратио и опусатио,
Па завика Бећир-пашиницу:
»Хајде каде, да ми полазимо«.
Ето каде низ бијелу кулу,
А ондале на авлију сиђе
И ту нађе Катића Јована,
Ће он држи два коња витеза.
Пашиница сједе на дорина,
Богме Јован узја на ђогина.
Изађоше из мермер авлије,
А ондале низ Загорје равно.
Кад су били пољу Невесињу,
Окрену се була на Јована:
»О Катићу, не весилио се,
»Ти си пуно бољи и виђенији',
»Од Турчина Бећир-паше мога,
»А добро те рухо понијело,
»Добар ти је ђогат од мејдана,
»Вет Катићу, моја вјерна слуго,
»Када будеш до Новога града,
»Испод куле Новљанин Алије,
»Ту ће бити свата пет стотина,
»Међу њима беже Љубовићу,
»Ја међ' њима пашиница млада.
«А какав је беже Љубовићу,
»Јесте беже добар бињеција,
»Још под њиме дорат чаркација,
»Он ће трчат пољем зеленијем
И ја с њиме оба ми свијета.
»Но Јоване, оба ти свијета,
»Гони и ти пашина ђогина
И престигни бега и дорина,
»Нешто ћу ти млада поклонити,
»Томе ћеш се и ти зачудити«.
Промислио Катићу Јоване,
Да ће њему поклонити када,
Поклонити пашине хаљине
И пашина дебела ђогина.
Збаркајући, коње играјући,
Тако здраво сишли Невесињу
Под бегову пребијелу кулу.
Ту их беже дивно дочекао.
Кад су добре коње разјахали,
Богме беже јами пашиницу,
Па је води на бијелу кулу.
Јован вода два коња витеза
Испод б'јеле куле Љубовића
Кад изведе беже пашиницу,
Примаче јој кахве и духана,
Па јој поче беже говорити:
»Посестримо, ја те богом кумим,
»Ко је оно с тобом на ђогину,
»Хоће л' с нама ићи до Новога?
»Они ће ми цуру обљубити,
»Они ће ми инлу учинити«.
А вели му Бећир пашиница:
»Ајд' не лудуј, мио побратиме,
»Та оно је моја вјерна слуга,
»Он ти хиле учинити неће«.
Ту ноћили, лијепо им је било,
А у јутро рано подранили,
Уранили и кахву попили
И госпоски ручак поставили.
Сватови се на ручак скупише,
Ту ручали, одмах полазили.
Кад се крену свата пет стотина,
Ту бијаху аге и бегови,
Од широка поља Невесиња
И од Стоца и града Мостара,
Од Требиња и града Љубиња,
Два Ченгића од села Автовца.
Куд иђоше и коње гонише
У Требиње свати долазише.
У Требињу конак учинили,
А оданле јутром подранише.
Кад су били до близу Новога,
Сви сватови кади говорише,
А да врати Катића Јована;
Пашиница послушат' не шћеде,
Већ овако њима говорила:
»Који би се томе противио,
»Давом би га паши учинила,
»Паша ће га на колац набити«.
Не смједоше говорити Турци;
А у томе до Новога сишли.
У новљанско поље загазише.
Коњаници коње разиграше,
А највише беже Љубовићу,
А за њиме Бећир пашиница,
А за њоме Катићу Јоване,
На пашину широку ђогину.
Док с' окрену була са дората:
»О, Катићу, ври ти образ био,
»Колико сам теби говорила,
»Кад смо били преко Невесиња
»Да не пушташ бега ни дората,
»Већ да први идеш на ђогату.
»Вала, била и тако ми дина
»Ништа т' Турци учинит' не смију,
»Док је теби Бећир-пашинице«.
А кад зачу Катићу Јоване,
Па он сјаха са коња ђогина,
Притеже му четири колана,
Па се опет на ђогата баци
Па поћера бега Љубовића
И кадуну Бећир-пашиницу.
Док је Јован коња прегледао,
Ал' му б'јеху много одмакнули,
Ал' их Јован брзо достигнуо,
Достигнуо, па и престигнуо.
У чаршију коње наћераше;
Први Јован иде на ђогату,
А за њиме беже на дорину.
Колико се беже расрдио
И дората коња помамио,
У б'јелу га пјену обојио.
Виђе Катић, да је побјегнуо,
А ђогат се мамом помамио,
Па му Јован устегну дизгине,
Стаде му се таван пропињати,
У дућане првим ногам жица,
Џамли врата и цакла обија,
Ал' залуду фајде не бијаше
Јован њега узафтит не може.
Све то гледа мајка и ђевојка,
А коју је беже испросио,
Па овако мајци говорила:
»Куку, мати, онога јунака,
»На ђогату коњу од мејдана,
»А тако ми дина и амана,
»Мишљела сам, живота ми мога
»Кад је прије беже долазио,
»Да 'накога у свијету нема:
»Сад је бољи они на ђогину,
»Благо мајци, која га родила,
»А сестрици, која одгојила,
»И ђевојци, којој буде суђен.
»Да к'о Бог да, који свашта дава,
»Да ми буде ђевер у сватове«.
У толико свати долазише,
И дебеле коње одсједоше.
Сви сватови на нове чардаке,

Бег Љубовић на бијелу кулу
И са њиме Бећир-пашиница.
Алија их л'јепо дочекао,
И даде им пива и јестива.
А када је за вечером било,
Тад говори Новљанин Алија:
»О, кадуно, Бећир-пашинице,
»Дај кадуно, што ћу заискати,
»Ево теби хиљаду дуката«.
Осјети се Бећир-пашиница,
Па је њима 'вако говорила:
»Добро знадем, што ћете искати.
»Искаћете са Катића главу,
»А не дам ви са Катића главе,
»Да ми дате по Новога града.
»Већ ако ћеш више говорити,
»Ја ћу викнут Катића Јована,
»Он ће с вама заметнути кавгу,
»Он с' не боји бега ни сватова«.
Не смједоше више говорити,
Већ легоше санак боравити.
А у јутро рано подранише
И јутрењу кахву испекоше.
Тад говори беже Љубовићу:
»Де, Алага, изводи ђевојку,
»Далеко је Невесињу сићи,
»Ми немамо када преданити«.
Тад Алија на ноге скочио,
Па ето га у другу одају,
Ђе бијаше Златија ђевојка;
На одаји отворио врата,
Кад Златија у душеку спава,
Под њоме су два мехка душека,
А око ње четири јастука,
У б'јело се замотала платно,
Она спаше, за то и не знаше.
А стари је пробудио бабо:
»Устај шћери, ти га не заспала,
»Та сад ће те водит муштерија«.
Кад ђевојка ријеч' разумјела,
Из постеље на ноге скочила,
Па је стара баба ишћерала,
Па за њиме врата затворила,
Сва се свуче, да се преобуче.
Па обуче свилену кошуљу,
До појаса од бијеле свиле
Од појаса од бијела платна,
А удари три ката хаљина,
Један црвен, од црвене свиле,
Други зелен, од зелене свиле,
Трећи бијел, од бијеле свиле;
Једне уши, а троје менђуше,
Једне руке, троје белензуке,
Једно грло, три ситна ђердана,
А на ноге удари чарапе,
Уз чарапе исплетене гује,
Па су гује измотале главе,
Не б' до нога смио дохватити.
Ко се није томе научио,
И он би се мало препануо;
А кака су три ситна ђердана,
Један бјеше црвеног мерџана,
Други бјеше од ситна бисера,
Трећи бјеше од жута дуката;
Који бјеше црвена мерџана,
Тај ђевојци бјеше око грла,
То не бјеше ружно погледати,
Црвен мерџан, а грло бијело;
Други бјеше од ситна бисера,
Тај на ниже бјеше попустила,
Тај ђевојци бјеше по дојкама,
Бијел бисер, а бијеле дојке,
То не бјеше ружно погледати;
А трећи је од жута дуката,
Тај на ниже бјеше попустила,
А на дно њег дука фундуклија,
Спустила га доље под каницу,
Под каницу једну подланицу,
Па је стара дозивала баба.
Кад је стари бабо долазио,
Своју шћерку за руку јамио,
Па је даде бегу Љубовићу,
Бег је даде Бећир-пашиници,
Пашиница сведе на авлију,
Па је баци на коња алата,
Кога јој је поклонио бабо.
Узбуни се пет стотина свата,
Сви сватови коње појахаше
И одоше здраво пјевајући.
А када су под Билећу били,
Код малога села Чепелице,
Ту их бијел данак оставио
И туна су пали на конака;
Сви сватови под б'јеле чадоре,
Пашиница леже са ђевојком,
Бег Љубовић под чадора свога,
А сватови други под чадором,
По двојица и по четворица,
По петнаест и по седамнаест,
Да је лакше сватом на конаку.
Катић Јован чадора не има,
Већ он вода два коња витеза;
Често Јован коње навођаше,
Крај чадора Бећир-пашинице,
Док се були јадом дојадило,
Па изађе пред чадора млада,
Па Јовану 'вако говорила:
»Копиљане, Катићу Јоване,
»Ако те је санак освојио,
»Ајде, мало заспи под чадором,
»Ето тамо Новљанке ђевојке.
»Ал' се немој болан преварити
»И Туркињи лице обљубити,
»Јер би мог'о главу изгубити«.
То је Јован једва дочекао,
Па упаде Јован под чадора,
На ногам' га дочека ђевојка.
Кад уљезе Јован под чадора,
Па он скиде рухо и хаљине,
Те он леже на мехка душека,
Па он зове Туркињу ђевојку:
»Од' ђевојко на бијелу руку«.
Ал' говори Новљанка ђевојка:
»О, Турчине, беже Љубовићу,
»Зар не мореш чекат' Невесиња
»Док ме сведеш бијелу оџаку?«
А вели јој Катићу Јоване:
»Ајд' отале, Златијо ђевојко!
»Оваки је хадет у Турака,
»У Турака око Невесиња«.
Тад се сави лијена ђевојка,
Па му леже на бијелу руку.
А љуби је Катићу Јоване,
По три пута, преко ноћи тавне.
Док пијевци тице запјеваше,
Тада дође Бећир-пашиница,
Па пробуди Катића Јована:
»Хајд', излази изгубио душу,
»К'о што мореш изгубити главу,
»Ако знадне беже Љубовићу!«
Тад изађе Катићу Јоване,
Па јамио два коња витеза,
Па их стаде кроз сватове водат.
Таман Јован коње навођаше,
Крај чадора бега Љубовића.
А кад усто беже Љубовићу,
Па Јовану 'вако говораше:
»О, чујеш ли, Катићу Јоване!
»Баш ј' истина, што кадуна каже,
»Да ми инле учинити нећеш.
»Зар нијеси санак боравио?
»Ни спавао, нити починуо?
»Задавам ти божју вјеру тврду,
»Док сиђемо сињу Невесињу,
»Добрим ћу те даривати даром.
»Даћу теби једног кмета мога,
»И двадесет бијелих оваца,
»И два моја вола испод кола,
»Оженит' те младом Невесињком,
»Кад ми инле учинио ниси.
»Јер је више учинит не мореш,
»Јербо ћемо данас Невесињу!«
У томе је зора опучила.
И остали свати полазише.
Кад на Плану свати изиђоше,
Ту сватови ручак поставише.
Ту ручаю, мало и велико.
Одоше се разговарат онђе,

Да куда ће свати окренути,
Или хоће Гацку на Липника,
А ондале сињу Невесињу,
Или хоће Дабром на Трусину.
Сви рекоше, Дабром окренуше,
Кад су били Дабром каљавијем,
Ће је срећа, може и несрећа,
Јер у Дабру вазда вјетар пуха.
Вјетар пухну преко Стражевице,
Па раскиде крпу на ђевојци,
Са којом је замотала лице,
А нађера беже на дорату.
Бег Љубовић кад виђе ђевојку,
А завика грлом и авазом:
»Јадна била, Новљанко ђевојко,
»Ко је твоје обљубио лице?«
А говори Новљанка ђевојка:
»Де, не лудуј, беже Љубовићу!
»Камо твоја синоћ ђеисија
»И камо ти рухо и хаљине?
»Ти си са мном био под чадором,
»Ти си моје обљубио лице«.
Авиза се беже Љубовићу,
Да је био Катићу Јоване,
Па на дизгин поврати дората,
До кадуне Бе́ћир-пашинице,
Па извади двије пушке мале,
Добре бјеху, никад не вараху,
Па погоди Бећир-пашиницу,
Паде була под дората мртва.
А то виђе Катићу Јоване,
Па ни Јован не сједи залуду,
Вет извади двије пушке мале,
Па их обје бјеше окренуо,
На Турчина бега Љубовића.
Виђе беже ће ће погинути,
Плећи даде, а бјежати стаде.
Па он бјежи на Трусину равну,
У његову бијелу Паланку,
Ће му има тридесет пандура,
Што чуваху стражу од Каура.
А за њиме Катићу Јоване,
Те га таман бјеше достигнуо,
Код малога хана Требесиња,
И једном га сабљом ударио,
На двије га поле преставио,
Па на дизгин поврати ђогина,
Ће је био цуру оставио,
И још мртву Бећир-пашиницу.
А кад Јован код ђевојке дође,
И ту мало он сватова нађе,
Јер бијаху свати побјегнули.
Кој' сватови бјеху из Требиња,
Ти сватови натраг побјегоше,
Јер не знаду куд' ће ни како ће,
А из Стоца и града Мостара,
Сви с' сватови у Столац збјегоше.
А кад Јован код ђевојке дође,
Али њега свати дочекаше,
Кој' сватови бјеху с Невесиња,
Па с Јованом кавгу заметнуше.
А што бјеше свата остануло,
И њихових коња јахаћијех —
Не бијаше бржег од ђогата,
Ни јунака бољег од Јована.
Када на њег ударили Турци,
Онда бјежи барам широкијем;
Кад се бјеху повратили Турци,
Онда Јован за њим' удараше,
Те он бије и разгони Турке.
Тога дана о Јовању дану
Седам пута преко б'јела дана,
Што им бјежа пољем широкијем,
И враћа се Јован до ђевојке.
А кад једном код ђевојке дође,
Баш никога код ђевојке нема,
Само код ње дванаест комора,
Што јој гоне рухо ђевојачко,
Па завика Катићу Јоване:
»Јадна била, Новљанко ђевојко,
»Али волиш до Новога града,
»Али да те водим на Загорје,
»Танкој кули, Бећир-паше старог?«
А завика Новљанка ђевојка:
»А Бога ти Катићу Јоване,
»Како си се с пашом погодио?«
Каже Катић четрнест година.
Тад завика Новљанка ђевојка:
»А ја волим с тобом на Загорје,
»За пашу се хоћу привјенчати,
»А с тобом ћу конак коначити«.
А кад зачу Катићу Јоване,
Он поведе лијепу ђевојку,
Куд гођ иђе, на Загорје сиђе;
Ту га паша дивно дочекао,
Јер бијаше паша оздравио.
Па он пита Катића Јована,
Да му каже, шта је и како је.
Све му каза право по истини,
И како је бега погубио,
И како је свате рашћерао,
И како је каде погинула
А кад зачу Бећир-паша стари,
Па овако њему говорио:
»Фала теби Катићу Јоване,
»Кад си моју булу осветио
И довео Новљанку ђевојку!
А ја јесам сиве остарио,
Ја се више ни женити нећу,
На поклон ти Новљанка ђевојка
И све моје рухо и хаљине,
И ево ти четири читлука,
Два у Гацку и у Невесињу,
И ево ти ситна буџрунтија,
Да те нико прекорити нема,
Ни с читлука мојих ишћерати«.
Кад је Јован био разумио,
Он је паши руци приступио
И овако њему говорио:
»Фала теби Бећир паша стари,
»Ја се никуд предизати нећу,
»Већ ћу б'јелу начинити кулу,
»На Загорју, на присоју малом,
»И тебе ћу кадгођ послушати«.
То је паши врло мило било,
И даде му за ашлука пара,
Да начини пребијелу кулу.
Ту је Јован начинио кулу,
Покрстио Новљанку ђевојку,
Покрстио и вјенчао за се.
И пашу је вазда послушао
Док је паша испустио душу.
Кажу браћо истина је било;
Јест истина, да је нешто било.

Јако Ђурица из Дабарпоља прича, да му је причала мајка, која је живила 100 година, да је њен отац имао ћурак, га је ваша у Дабру, кад су ови сватови изгинули

На јужној страни од школе око 20—30 корака далеко, управ уз цесту, имају два турска гроба. Народ овдје прича да су то гробови ових сватова, који су том приликом изгинули.

Стеван Крављача, учитељ.

Српске народне женске пјесме.

У Ивана...

У Ивана зелена ливада,
Забрањена, а незаграђена.
По њој Иво вране коње пасе,
Њему сеја ручак донијела.
Сједе Иво ручак ручковати,
Стаде сеја лице умивати.
Сину лице ко жарано сунце,
А говори Иво коњушаре:
»Сејо, моја, б'јела лица твога,
»Да ми није од Бога грехота,
»И од људи велика срамота,

»Љубио бих твоје б'јело лице!«
Било ведро, па се наоблачи,
Из облака три грома палила:
Један пали по ливади траву,
Други пали у вране коњице,
Трећи пали у Ивину главу,
Што је својој секи говорио.

Јово љубу...

Јово љубу преко кола кара,
Преко кола, преко дјевојака:
»Што си љубо тако бљедолика?
»Ил' си бл'једа ти код мајке била,
»Ил' пребл'једе како за ме дође?«
Ал' говори Јованова љуба:
»Н'јесам бл'једа ја код мајке била,
»Већ побл'једех од кад за те дођох:
»Не бијеш ме, ко што с' дика бије,
»Веће бијеш бичем троструким
Ал' говори Јово љуби својој:
»Не бију те моји бичи, љубо,
»Већ те бију твоје р'јечи љубо,
»Што си синоћ говорила љубо:
»Волим с Марком по гори ходати,
»Него с Јовом по двору шетати;
Волим с Марком с листа воду пити,
»Него с Јовом из кондира вино;
»Волим с Марком на камену спати,
»Него с Јовом на меку душеку;
»Волим Марку у тананој коши,
»Него Јови у тананој свили!«

Слобоштина код Пожеге.

Л'јепо пјева...

Л'јепо пјева славуј тица мала,
Под пенџером краљице госпоје:
Да урани рано у нећељу,
У нећељу прије јарког сунца,
Да увати рибу крилатицу,
Да одреже њојзи десно крило.
Слушао је краљичин дјевере,
Па урани рано у нећељу,
У нећељу прије јарког сунца,
Па увати рибу крилатицу,
Обадва јој одрезао крила.
Десно дао својој вјерној љуби,
А лијево краљици госпоји.
То не траја ни година дана,
Роди љуба сина златорука,
А краљица шарену змијицу.
Плаче, кука, краљица госпоја,
Ал' говори шарена змијица:
»Муч', не плачи, моја мила мајко.
»Уродиће црвене јагоде,
»Сва ће дјеца у јагоде доћи,
»Па и стрини златоруко мали.
»Неће дуго радоват му с' мајка,
»К'о ни мени што се не радује«.

Л'јепо ти је...

Л'јепо ти је јавор уродио,
Да га није соко сарунио,
Падајући јутром и вечером,
Гледајући у гору зелену,
Ће два брата итар ловак лове
Уловише срну и кошуту,
И љељенче злаћаних рошчића,
И дјевојку злаћанијех коса.
Млађи братац старијем говори:
»Ајдмо, брацо, ловак дијелити,
»Теби, брацо, срна и кошута,
»И љељенче, златнијех рошчића,
»Мен' дјевојка злаћенијех коса.
»Ако ти је, брате, жао коса,
»Златне ћу јој косе одрезати,
»Теби ћу их, брацо, поклонити
»А мени ће остати дјевојка«.

Љуто блеји...

Љуто блеји јање Јованово,
Код Јовина деснога колена.
Питао га Јован чобанине:
»Што ми блејиш, моје јање б'јело?
»Ил' си гладно траве са рудине?
»Или жедно воде из камена?
»Ил' жељано своје старе мајке?«
Тихо јање Јови одговара:
— »Ој, Јоване, мој добри чобане!
»Нит' сам гладно траве са рудине,
»Нити жедно воде из камена,
»Нит' жељано своје старе мајке,
»Већ ја блејим за тобом Јоване.
»Ти ћеш ми се скоро оженити,
»Своју љубу слати за овцама,
»Сјешће љуба ладак ладовати,
»А јање ће по гори блејати.
»Биће гладно траве са рудине,
»И жеђано воде из камена,
»И жељано своје старе мајке!«

Сима Д. Милеуснић.

Чудотворни дворац.

— Српска народна прича. —

Био једном један богат трговац, па имао три кћери. Једном изгуби велики дио свог имања у неком свом великом трговачком послу, и остаде му само један мали дио, колико тек да живи са своје три кћери.

Дуго је он тако живио у миру, али му се већ досади тај живот без икаквих промјена, те се зато ријеши, да и од оног остатка имања прода већи дио, па да још једном покуша срећу са трговином. Како намисли, тако и учини. Распрода један дио, купи еспапа, натовари га на галију, па како дуну погодан вјетар, крену се одмах на пут. При поласку упита он своје кћери, шта ће којој купити кад се хтједне вратити.

Најстарија рече оцу, да јој купи свилену хаљину; средња: лијеп шешир; а најмлађа рече, да неће ништа. Отац је запита, како то, зашто неће ништа да јој купи. Ружица, тако бијаше име најмлађој кћери, одговори: и онако немаш доста пара ни за еспап, па нећу да трошиш и на беспослице, али најпослије купи ми једну ружицу.

И тако се отац крену на пут. Путовао је неко вријеме мирно али га на његову несрећу ухвате морски разбојници и сав му еспап одузму, па га оставе на обали. Он се онда, к'о један к'о жалостан, крену кући, али га затече ноћ у шуми. Дуго је по шуми лутао, док најпослије у даљини спази некакву свјетлост, па се упути право према оној свјетлости, и нађе на некакав двор. Стаде лупати, да му отворе, да би могао преноћити. Дуго је лупао, док се на

једном капија сама отвори, а он уђе унутра; али ни живе душе не бијаше у двору. Видећи да нема никога, одведе коња у шталу, намири га и пође у одаје овога чаробног двора. Идући из одаје у одају, нађе на једну врло раскошно намјештену собу, а на средини стајаше сто постављен за једног. Он сједе, те вечера, а послије вечере леже на постељу, која је ту била намјештена. Чим је свануло, скочи, уми се и сиђе у башту, пуну разнога цвијећа, а нађе никога од становника тога великог дворца. Међу осталим цвијећем спази и један велики бокор ружа. Сјети се, шта су му кћери рекле, па приђе те откиде једну, да бар својој Ружици донесе поклон.

Тек што откиде ружицу, кад се зачу страшан глас, који завика: »Зар ти је мало, што си био примљен у двор и угошћен, него још и штету чиниш. Ја знам, коме је носиш, али да ми је од данас па за три мјесеца доведеш.« Он се престрављено окрене натраг, али никога не виђе око себе. Одмах се почне спремати на пут, да што прије оде из овога богатог, али и страшног двора. Тако послије дугога и мучнога путовања, најпослије стигне кући. Све три кћери истрче пред оца, али се зачудише, кад видјеше, да им отац ништа не носи.

Кад се одморио од пута, исприча им, шта му се на путу догодило, како су га разбојници опљачкали, како је ноћио у оном двору и како му је некакав глас рекао да мора одвести Ружицу.

Обје старије сестре, чим су чуле, да ће се опростити најмлађе сестре Ружице, обрадоваше се, јер су је обје врло мрзиле. Брзо прођоше три мјесеца, и дође вријеме, кад је отац требао одвести своју најмлађу кћер у онај двор. Зато се њих двоје спреме и опростивши се са својима, крену на пут. Тако су дуго путовали, док најпослије не стигоше до оног чудноватог двора. Исто тако, као и прије, капија им се сама отвори, и они уђоше унутра, гдје бијаше све у истом онаком реду као и прије, само што је сто био постављен за двоје. Како су дошли, пред мрак повечераше, што је било на столу и легоше да се одморе од тешког путовања.

Кад је дан освануо, отац одведе Ружицу ономе мјесту, гдје је глас чуо, па кад бијаху на мјесту, отац рече: »Ево, довео сам ти моју кћер по твојој заповијести«. На те његове ријечи, створи се пред њима један велики мећед, који им проговори: »Не бојте се, нећу вам ништа. Ти старче иди кући, а Ружица ће остати овдје.« Отац се врати кући врло жалостан. Ружица, оставши сама, оде да прегледа двор. Кад је дошла горе, затече разног веза, књига и свега чиме би могла прекратити вријеме.

Тако је Ружица већ доста времена провела у овоме усамљеном дворцу, гдје је, истина, имала свачега у изобиљу, али је већ почела да вене. Једног се дана изненади, кад видје, да је сто мјесто само за њу, постављен за двоје. Кад је било вријеме ручку, она чу велику лупу по степеницама. Препане се и стаде очекивати шта ће бити сада, док се на једном врата отворише и унутра ступи мећед. Ружица се врло обрадује, кад видје, да одсад неће бити сама, није се ни бојала што с њом једе и сједи мећед. Од тада је мећед сваки дан долазио и са Ружицом ручао, па опет одлазио. Кад је тако опет једног дана дошао на ручак, Ружица га замоли, да јој дозволи отићи до своје куће и видјети оца, и рече му како је сањала, да јој је отац врло болестан. Мећед јој дозволи, али јој заповједи, да се за мјесец дана мора вратити, па јој даде један прстен и рече, кад хоће да се врати, нек само окрене прстен око прста и одмах ће бити овдје у двору.

Тако се Ружица крете на пут, и срећно стигне својој кући, гдје затече оца болна у постељи. Обје старије ћерке бијаху оставиле оца и нијесу га хтјеле видати ни дворити. Ружица дворашне оца и дан и ноћ, те овај убрзо оздрави, јер се бијаше разболио од туге за Ружицом. Али дан по дан, па дође и дан, кад је Ружица требала да се крене на пут, али она није могла оца оставити, те тако остане још три дана преко рока. Најзад се спреми за пут, опрости са оцем, и онда окрене онај прстен. У тили час се нађе у двору. Али се јако изненади, кад не нађе мећеда ни што постављен за двоје, него само за једно. Одмах сиђе у башту и ту затече мећеда, гдје се опружио крај извора, и тек што није липсао. Она му брзо притрчи, загрли га, па му рече: »Одсад се нећу никад од тебе раздвајати, досад сам ти била само другарица, а одсад ћу ти бити жена«. Тек што она изговори пошљедњу ријеч жена, а оно се цио двор затресе, и од једном се све преобрази. Пред њом се створи од мећеда младић лијеп, ко златна јабука, који јој проговори: »Ружице, мила дјевојко, ти си ми живот спасла«. Онда јој исприча, како је он царевић и како га је мачија омађијала, како њега, тако и цио двор и да остане тако омађијан, докле се не нађе каква дјевојка, која би њему, као мећеду била жена. Кад је царевић испричо то Ружици, он је узме за руку, одведе је у двор своме оцу, који је исто тако био замађијан. Отац их благослови, те се они убрзо вјенчаше.

Ружица је одмах довела свога оца, а њено добро срце опростило је и старијим сестрама, те су тако сви скупа живјели срећно, задовољно још дуго времена. И ако су живи, и данас им је лијепо.

Забиљежио: **Милан Милетић.**

Маруша.

Српска народна игра из Сарајева.

Ухвати се у коло мушкиње и женскиње. Једна дјевојка, која лијепо пјева, остане у колу. То је Маруша. Изван кола остане један момак, који такођер добро пјева и зна добро ову игру. Момак се бира и наочит и добро одјевен, а богме и отворен, ђаволикаст. Сад се коло почне окретати, а момак, који преставља Јована, пјева сам:

Јован: Гел, Марушо, гела душо, гела бегу на руку!*)

Маруша: Бекрија си, сефија си, Јоване! Бекрија си, сефија си, срце душо Јоване! (отегнуто)

(а тада намигне оком на њега, махне га чеврмом и подврисне).

Јован: Нут', у мене загарије, Марушо! Нут', у мене загарије, срце душо Марушо! (отегнуто)

Маруша: А у мене златан кафтан, Јоване! А у мене златан кафтан, срце, душо Јоване!

Јован: Ухватићу, скинућу га, Марушо! Ухватићу, скинућу га, срце, душо, Марушо!

Маруша: Ак' ухватиш, баш га скини, Јоване! Ак' ухватиш, баш га скини, срце, душо, Јоване!

(Јован подврисне и напане на коло, али се коло чврсто држи, да Јован не провали).

Јован: Нут' у мене мор-долама, Марушо! Нут' у мене мор-долама, срце, душо, Марушо!

Маруша: А у мене терли-диба, Јоване! А у мене терли-диба, срце, душо, Јоване!

Јован: Ухватићу, скинућу је, Марушо! Ухватићу, подерачу, срце, душо, Марушо!

Маруша: Ак' ухватиш, баш је скини, Јоване! Ак' ухватиш, баш подери, срце, душо, Јоване!

(Маруша загрне пеш од дибе, или које било хаљинке, махне га чеврмом и окрене се у чеврнтију, а подврискује и све га више зачикава).

(Јован облети око свега кола, вриштећи и као бекрија напада на коло, али се коло чврсто држи).

Јован: Нут' у мене цемадана, Марушо! Нут' у мене цемадана, срце душо, Марушо!

Маруша: А у мене срма-јелек, Јоване! А у мене срма-јелек, срце, душо, Јоване!

(и малко се испрси у колу, па испод јелека махне га чеврмом и подврисне).

Јован: Ухватићу, скинућу га, Марушо! Ухватићу, скинућу га, срце, душо, Марушо!

Маруша: Ак' ухватиш, баш га скини, Јоване! Ак' ухватиш, баш га скини, срце, душо, Јоване!

(Јован опет покуша, са вриском и рўком, преко кола да зграби Марушу).

Јован: Нут' у мене траболоза, Марушо! Нут' у мене траболоза, срце, душо, Марушо!

Маруша: А у мене бисер-пафте, Јоване! А у мене бисер-пафте, срце, душо, Јоване!

Јован: Ухватићу, распасаћу, Марушо! Ухватићу, распасаћу, срце, душо, Марушо!

Маруша: Ак' ухватиш, баш распаши, Јоване! Ак' ухватиш, баш раскити, срце, душо, Јоване!

(Јован опет насрне на коло и чекне нару).

Јован: Нут' у мене мор-чакшире, Марушо! Нут' у мене мор чакшире, срце, душо, Марушо!

Маруша: А у мене чифтијани, Јоване! А у мене чифтијани, срце, душо, Јоване!

(Малко размахне једном ногом, да јој се виде чифтијани испод кољена, још га махне чеврмом).

Јован: Ухватићу, скинућу их, Марушо! Ухватићу, подерачу, срце, душо, Марушо!

(подврисне, ама што може боље).

Маруша: Ак' ухватиш, баш их скини, Јоване! Ак' ухватиш, баш подери, срце, душо, Јоване!

(Јован скине са рамена гуњ и махне око себе, да смлати Марушу. Али Маруша фрцн у врх кола и прстом му пријети).

Јован: Нут' у мене златан сахат, Марушо! Нут' у мене златан сахат, срце, душо, Марушо!

Маруша: А у мене истифана, Јоване! А у мене истифана, срце, душо, Јоване!

(Заврти главом, а ситни висуљци звекеђу на глави иза десног уха).

Јован: Ухватићу, раскитићу, Марушо! Ухватићу, попићу их. срце, душо, Марушо!

Маруша: Ак' ухватиш, баш раскити, Јоване! Ак' ухватиш, баш их попиј, срце, душо, Јоване!

(Јово чекне нару и полети на коло).

Јован: Нут' у мене црне очи, Марушо! Нут' у мене црне очи, срце, душо, Марушо!

Маруша: А у мене б'јело лице, Јоване! А у мене б'јело лице, срце, душо, Јоване!

(Фата се објема рукама за образе, и цмаче у прсте).

Јован: Ухватићу, обљубићу, Марушо! Ухватићу, обљубићу, срце, душо, Марушо!

(Облети око свега кола вриштећи).

Маруша: Ак' ухватиш, баш обљуби, Јоване! Ак' ухватиш, баш обљуби, срце, душо, Јоване!

(Јован врисне и облети око свега кола, гледајући ће су ухваћене најтање руке, раскине коло и уђе унутра, Маруша у тај мах излети из кола, а Јован остане у колу затворен).

Јован: Нуто мене у твом колу, Марушо! Нуто мене у твом колу, срце, душо, Марушо!

Маруша: Ево мене у твом двору, Јоване. Ево мене у твом двору, срце, душо, Јоване!

(Маруша хода око кола, а Јован у колу. Онда пушћају Јована из кола. Он се пољуби са Марушом и престаје игра).

Забиљежио: **Гавро Авдаловић.**

*) Сваки стих попавља коло заједно с Марушом или с Јованом.

ЛИСТАК.

ОДЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Милутин Јовановић. *Песме.* 1899.—1903. Београд, штампарија Д. Димитријевића. 1904

Пјесме г. Јовановића све су сентименталне и плачне. Пјесникова је чежња неопредијељена и његова нам је туга нејасна. Он љуби, али му је љубав некако блиједа, магловита — готово етерична. Његова је љубав само јецање. Пјесник је вазда у неком мрачном, мистичном расположењу. Њему се привиђа гроб двоје драгих и онда кад глава његовог анђела почива на његовим грудима. Његова је чежња, како пјева, бескрајна; њу не може да схвати ни она, за којом он гине и из пуних груди уздише. Пјесник воли ноћ благом мјесечином обасјану; воли сјенке ноћне; драго му је шуштање лишћа јесењег, мрморење ријеке, ваљање морских таласа, цвркутање птица и пиркање повјетарца. Са свијем тим он доводи у везу своју љубав, и све то у његовим пјесмама добива тужан и очајан изглед. Пјесникова је љубав чиста и безазлена, готово надземаљска. Вулгарни, похотљиви, сладострасни људи, каквих је у нашем времену доста, неће наћи у пјесмама г. Јовановића уживања, јер се он служи само са ријечима благим, њежним и племенитим, које не узбуђују човјечије живце и не раздражују чула.

Г. Јовановић није своје пјесме тако састављао да би их могла разумјети шира маса. Он се много угледô на покојног Војислава и судећи по тузи која нас из његових пјесама запљускује изгледа да је радо читао и Алферда Мисета; с тога и јест више салонски него народни пјесник. Многа госпођица из љепших кућа, или виших кругова, кад ушчит а пјесме г. Јовановића уздахнуће и рећи: »ух, ал' су дивне!« Али та стручна и повољна критика размаженог салонског свијета не би смјела служити нашем пјеснику као доказ да је начин којим је он ове своје пјесме испјевао добар, па да га се може и даље држати. Салонски свијет има додуше префињен укус, само је зло што он увијек више гледа на форму и спољну углађеност, него на смисао и садржину у умјетности.

У појезији г. Јовановића има пођешто и симболизма. Сигурно је и он као и још неки од наших млађих пјесника подлегао утјецају новије, француске, пјесничке школе, која је почела да уноси у појезију нејасност, непровидност, таму и умотаност... Ту сву комедију ми би смо могли правилно крстити српским именом измотавање и ако нам се не би што замјерило, рекли бисмо нашим младим парнасистима нека не преносе ту отровну биљку на српско земљиште, јер јој ту заиста нема мјеста!

Српско је племе још разједињено. Чекају нас велики и озбиљни национални задаци. Шта су ваљали Србству велики пјесници: Бранко, Јакшић, Змај, Његуш, Качански и Ненадовић, у буђењу националне свијести. Они су народ загријавали, распламћивали су у њему огањ, одушевљавали су га за борбу. То ваља да чине и млађи пјесници. И код других народа пјесници рјешавају на свој начин нацијоналне и друштвене проблеме, па то су још у већој мјери позвани да извршују и српски пјесници.

Г. Јовановић није без пјесничког дара. Само је до сад, како се из ове књиге скупљених пјесама види, пјевао сувише мехко и сентиментално; опјевао је доста разњежено љубав према оним слатким и ћаволастим створовима, што их сви, док смо млади и бујни, волимо и њима се усхићавамо. Али ипак држимо да ни у љубави Србин не смије бити мекушац, па учинити од жене свога идола. Надамо се да ће даље пјевање г. Јовановића бити снажније, громкије и да ће он, као српски официр, запјевати роду, слободи, борби и јединству. Озбиљна су времена, не смијемо бити млитави па се топити, ишћезавати и кравити само у женским загрљајима. *К. М.*

П. М. Крајиновић: *Из српске прошлости.* I. У Госпићу, Српска штампарија 1904. стр. 55. Цијена ?

Књижица, којој горе написасмо натпис, говори о *посшанку Срисшва у горњој Хрвашској*, recte Горњој Крајини. Писцу је за то дао повода Радослав Лопашић, који је тврдио, да „je Mušicki došavši u goruju Hrvatsku stao uvadjati različite reforme u školi i crkvi, počeo buditi uspomene srbske crkve i širiti po Hrvatskoj ime srbsko medju pravoslavnimi, koji su se prije sami nazivali zbog razlike od katoličkih Hrvata vazda samo vlasi, a smatrali se Hrvati kažući i danas da hrvatski govore, i tek ovo poslednjih trideset do četrdest godina nakon ustanka srbskoga, i odkako je Mušicki zavladičio se u Karlovcu i Vukova nauka o Srbstvu stala se širiti po naših krajevih, počeše se lučiti od svojih suplemenika rimske vjere, nazivajući se pojedinci izmedju njih Srbi". *)

Шта још неће шовинизам рећи и урадити! Наравно да Лопашић за своју тврдњу није навео доказа, — јер није могао. Госп. П. М. Крајиновић покушао је (а и успио је) овом књижицом, да то криво мишљење Лопашићево побије и докаже »да је српско име унесено у Хрватску не пропагандом, него самијем тијем српскијем народом, и то много прије Мушицког, још у XVI. вијеку.

Г. Крајиновић је за своју тврдњу прикупио много докумената, из којих се види, »да се наш народ од почетка насеља у Хрватској називао Србином«, а тако су га и други звали. Па и сам Лопашић зна за Србе, који се доселише у Жумберак и којима аустријски цар Фердинанд даје г. 1538. повластицу, у којој се *ши досељеници називају изричнο Србима.* — Писцу је пружила много материјала књижица др. В. Ћерића: *»О српском имену по западнијем крајевима нашега народа«* као и Грбићево: Карловачко Владичанство.

Но писац се није задовољио само са до сад објављеним документима, него нам за потврду свога мишљења износи и неке до сад необјављене документе, као на пр. из списа срп. прав. црквене општине у Сењу. Најпослије писац то илуструје и неким народним казивањима.

*) R. Lopašić: *Karlovac*, poviest i mjestopis grada i okolice. U Zagrebu 1879. Nakladom Matice Hrvatske. стр. 168.

Ова расправица не претендује на какав научан рад. Она је била намијењена скромном читалачком кругу »Србина«, политичког листа у Госпићу, одакле је и одштампана. Но ипак је ова расправица израђена веома ваљано и срећено, те се сваком препоручује због своје богате и једре садржине.

— *р.* —

ИЗ МОЈЕ НЕКАДАШЊЕ УРЕДНИЧКЕ АРХИВЕ.

(Наставак).

VII.

Београд, 26 јануара 1893.

Поштовани пријатељу!

Већ је прошло пет месеци, како Вам нисам писао. Не замерите ми. Скоро целог месеца септембра био сам опасно болестан и доктор ми је био забранио писање. Кад сам се придигао, отпочнем моју нову драму „Острвницу“. План сам много раније био склопио у глави и дам се живо на посао. Управо сам хитао, желећи, да је свршим за два месеца, како би се могла још у овом месецу представљати. Хтио сам да уграбим време пре нашег изборног вашара, јер, како се код нас политичке страсти разбуктале, бојао сам се, да ће доцније јавност бити заинтересована искључиво са политичким стварима, те ће мало ко обраћати пажњу на такове „незнатности“, као што је једна књижевна новина. Пок. Бошковић, као министар, био ми је обећао, да ће својим ауторитетом утицати, да дело што пре буде изнесено на позорницу. С тога сам се био сав бацио искључиво на израду овог дела, оставивши све друго на страну. Али посао не одмицаше тако лако, као што сам у почетку мислио. У место два месеца утроших на то четири месеца и једва сврших коначно о новој години, када сам предао нашем позоришту прећу и коначну прераду „Острвнице“.

Ето са тога, буквално рећи, нисам ни за тренут имао времена за други посао. Све мишљење био сам сконцентрисао око „Острвнице“, само да испадне што савршеније. Био сам се тако заморио, да Вам не умем казати. Па да је са тим било свршена ствар, ни по јада. Али тек сад настадоше шиканерије. Како умре Бошковић и дође за министра Јов. Борђевић, то се наш Шапчанин осећаше »неприкосновен“.

Немате појма, какви су одношаји код нашег позоришта. У место љубави и предусретљивости влада пакост и надувеност, прикривена језуитизмом, а прожмана себичношћу последње врсте. Једино наше стално народно позориште, које стоји под заштитом српске државе, у место да помаже развитак српске драмске књижевности, оно је сасеца у корен... У место да буде народно позориште, оно је домена његових „управљача“, који управо на безобразан н чин цеде за себе и своје пријатеље што више таксије и хонораре за преводе. Осим гадног непотизма одлучују још и политички обзири. Да не говорим о себи, али за доказ овога, што рекох, навешћу само М. Бана. Од толиких његових драма, међу којима има, које су увек пуниле кућу, за ово три године није се давала ни једна сем „Српских Цвети“! Међу тим не прође месец, а да се не дају „Подвала“ и монструозна „Два цванцика“. Од новина, које сте ви само за последњих година имали, ни једну нисмо овде гледали! Исто тако и у погледу загребачке позорнице... У место да београдска позорница буде жижа југословенске драмске умешности, она је постала један монструм, који нашу престоничку публику кљука и са тако препотопским „изједењима“, као што су: „Алписки цар“ и „Чича-Томина колиба!“ Да наведем, ради карактеристике, само још овај пример. Дугогодишњи благајник нашег позоришта, један са свим обичан човек, али велик пријатељ нашег Шапчанина, седне једног дана, узме Миликевићеву причу „Јурмусу и Фашиму“ и по њој „скроји позоришно дело“. Уштипне неколико бесмислених песама, Јенко их компонује, и то се изнесе на позорницу. Драмска вредност испод нуле. Али оно неколико песама привлаче публику и наша позоришна управа одређује „писцу“ шапчијему 15 од сто, док другима за фактичне драме милостиво уделује — 12 од сто!

Тако то иде код нас...

Према овоме ја не знам, кад ће се и да ли ће се у опште представљати „Острвница“. Но пошто сам уложио толики труд око ње, то не бих био рад, да ми лежи у писаћем столу. С тога сам се решио, да Вам понудим, да је штампате у „Стражилову“. А у погледу хонорара остављам ствар Вашој увиђавности и — могућности од стране Вашег издавача. Било би ми згодно, ако би се могло удесити, да једно 100—200 комада добијем одштампано у књизи. Ако би Л. Јоцић хтео за себе да више одштампа, не бих имао ништа против.

Драма је писана у жанру „Јасмине и Ирене“, и ако је слободно, да сам оцењујем своје дело, рекао бих, да је боље обрађена од „Јасмине“.

Можда би у материјалном погледу било практичније, да сам је послао за „Летопис“. Али ја имам у погледу „Матице“ одвојено мишљење. Да ми летос није била онако велика нужда, ја не бих ни „Јасмину“ дао, јер држим, да није лепо, да ми из српске краљевине апелирамо на тамошње српске књижевне фондове. Они су за вас преко све и сва. Српска тамошња интелигенција, потиснута са поља јавног живота, има још једину потпору у просветним фондовима. И ми из Србије, да је среће и памети, требали би да Вам још пошаљемо, а не да од ваше сиротиње крњимо. Јер ми у српској држави требало би да нађемо подржавања и заштите, а не да од Вас откидамо.. Али шта ћете, кад је нашим управницима државним милији и пречи један прости сеоски политички агитатор но један књижевник.

Молим Вас дакле, ако сте вољни да „Острвницу“ штампате у „Стражилову“, известите ме, па ћу Вам рукопис послати.

У исто време молим Вас, приштајте, када ће се почети у „Летопису“ штампати „Јасмина“. Ја бих желео, да ми се друга коректура шаље овамо на преглед ради неких ситница, које бих хтео да поправим.

Г. Ч. Мијатовић писао ми је, да сте га питали у погледу превода „Рајка“ на мађарски Он ме у том известио с тога, што је једна личност била раније изјавила, да ће се подухватити превода. Међу тим та личност, због других послова, није могла да то учини и с тога слободно можете се латити превода „Рајка“. О томе ћу сутра писати г. Чеди.

Ако би било потребно да дођем у Н. Сад ради даљег споразума, онда ме известите.

Државна штампарија послала је за „Стражилово“ један пакет огласа о издању српских народних

умотворина. Молим Вас, да те прилоге растурите уз лист.

С пријатељским поздравом
Ваш
М. Ђорђевић Призренац.

VIII.

Београд, 6. септембра 1893.

Поштовани пријатељу!

Од дра Туромана сазнао сам да сте недавно имали веселе. Жао ми је, што то нисам на време сазнао, али држим да ће ипак и овако накнадно примити моје најсрдачније честитање са жељом: да будете срећни и задовољни у новом домаћем животу

Из новина видим, да је књижевни одбор Матице имао у прошлу суботу састанак. Том приликом су оцењивачи мога дела зацело поднели своје реферате. Молим Вас, да ме одмах по пријему мог писма известите: како су оценили, јер у случају повољном ја бих дошао у Нови Сад у четвртак, да ствар одмах доведем у ред. Ако је ствар испала повољно, телеграфишите ми а ја ћу Вам већ трошак накнадити. Довољно ће бити, да само кажете »повољно« и суму награде па ће ми ствар бити јасна Ако је пак дело одбијено, онда Вас молим, да наредите коме ћаку, да ми препише оцене те да видим, у чему сам грешан.

Ја се налазим у великој неизвесности ради мог положаја ше с тога немам воље ни за какав озбиљнији рад. Док то прекужим, ваљда ћу Вам моћи што послати за »Стражилово«.

Примите искрени поздрав са госпођом од
Вашег поштоваоца
М. Ђорђевића Призренца.

СЛОВЕНСКА И СТРАНА КЊИЖЕВНОСТ.

Пољска књижевност.

Петога новембра, по новом, издахнуо је у Лавову у дубокој старости Карло Брзозовски. Навршио је 83 године живота и био је пошљедњим споменом и управо пјесником оног сјајног доба пољскога романтизма, ком је припадао и Војковски, чију смо смрт у прошлом броју јавили. И Карло Брзозовски био је пријатељ Мицкијевићев, са којим се за вријеме свога бављења у Цариграду интимно зближио. Мицкијевић је имо и велики утицај на пјесничко стварање Брзозовскога; под тим утицајем никла су и најбоља његова пјесничка дјела — „Noc strzelców w Anatolji“, „Ogniсty lew“ и др. У својој младости учествовао је Брзозовски и у омладинском револуционарном покрету, најприје у Варшави, а доцније у Познањској. Послије тога дијелио је судбу, осталих пољских емиграната; живио је најдуже у Турској, неко вријеме као државни турски инжињер, а за тим као члан научног географског друштва Тако је пропутовао сву европску Турску и мање дијелове Азије. Прошао је у Азији кроз Месопотамију, Курдистан и друге области. Познаје источњачки живот и појезију, отуда и читава његова пјесничка творевина има у себи оријенталног надахнућа, жара и неке еротичке заношљивости, која дише особито у његовим ситнијим, љубавним пјесмама, које су већим дијелом изишле у првим годиштима лавовског часописа „Dzienáćka literackiego“. Брзозовски је био и велики вјештак у превођењу књига Јовових, пјесама Хафизовиф, Виктора Хига, Уланда, Шилера, Гетеа и Хајнеа Драме је почео писати тек као шесетогодишњи муж, од којих „Mátek“ има највишу литерарну цијену. Као сениор (првак) пољских пјесника, Карло Брзозовски био је управо дика пољских литерарних кругова Колико је био омиљен и поштован могло се најбоље видјети прије пет година, кад су Пољаци најсјајније прославили шездесетогодишњицу његовог литерарног рада. **К. М.**

Руска књижевност.

Пошљедњих дана мјесеца октобра умро је Николај Петровић-Семенов. Покојник је долазио међу боље руске државнике. Са његовим је именом спојена она значајна реформа од 1861. год., кад је цар Александар II. ослободио руски сељачки сталеж од невољништва. Семенов је сам доста допринио, да се изведе та значајна реформа у руском друштву. Питању ослобођења сељака он је посветио и једну озбиљну политичко-социјалну студију, у којој је слободно изнио своје погледе и критику о стварима и питањима, о којима се у то вријеме највише дискутовало у руској јавности Семенов долази у онај мали број руских државника, који су знали са својим европским образовањем спојити и живи смисао за напредак и реформаторске тежње свога времена. Стекао је огромне заслуге и на научном пољу. Био је стручњак у ботаници Руска научна номенклотура њему много дугује за своје богатство и утврђеност. Осим свега тога он је био и један од најбољих преводилаца Мицкијевићевих дјела.

Њемачка књижевност.

За новим стилом. Млађи њемачки писци не само да траже нов садржај за своје умне производе нове догађаје и људе из старог, романтичног и мистичног доба, већ траже и нов стил. Многима је испало прво за руком, али непознати догађаји испричани стилом, којим се данас и новинари служе, не могоше се дуго одржати О Метерликовој Луна Вани данас се више ништа не говори и не пише. Ту је изнесен обичан љубавни догађај старим романтичним стилом. Али нов стил, то је девиза. Бечлије, на челу са Херманом Баром, хтједоше и овдје предњачати. Они су ишли за модерним стилом, а главно му је обиљежје лакоћа, лапидарност, која се брзо изопачила у хипернервозно бенетање. Данас се јавља нов Бечлија *Макс Мел*, са својим првим приповијеткама, које носе натпис: „Lateinische Erzählungen“, које имају скроз оригиналан садржај и што је главно, писане су новим стилом. У тим причама нема ни спомена о каковој год модерној нервозности, пити тежње за екстравагантним — и ако је грађа узета из прастарих времена Приче су писане стилом класичним, кроз њих одише класична мирноћа, која нас сјећа на мудри и без страсти начин писања класичних историчара. Но Мел својим стилом ипак није антикваран Оно што га чини модерним, јесте дубљина и зрелост погледа. У Мелу види њемачка критика једног од најснажнијих талената међу млађим.

Стеванов.

Енглеска књижевност.

Велики енглески лист »Стандард«, који излази у неколико стотина хиљада примјерака, промијенио је досадањег свога власника, а са тиме и свој досадањи

политички правац. Досад бијаше велики противник Чемберленова система и увијек је жестоко на њега нападао. Сада га је купио Артур Пирсон за седамнаест и по милијона франака. Нови је власник овог великог енглеског листа млад и врло шпекулативан човјек. У Сјеверној је Америци покуповао доста листова. Садашњи политички правац биће му да одлучно брани Чемберлена и његов систем.

minor.

КЊИЖЕВНЕ И КУЛТУРНЕ БИЉЕШКЕ.

Прослава педесетогодишњице Историја има да обиљежи један важан догађај у животу овог дијела Српства и да забиљежи златним словима име проте хаџи Теодора Илића из Тешња, као ријетког трудбеника на пољу просвјете и једног од најистрајнијих војника у служби православља и Српства.

24. октобра о. г. прослављена је његова педесетогодишњица свештеничке службе са највећим одушевљењем и љубављу.

На дан прославе одслужена је божанствена литургија са благодарењем, на коме је поздравио слављеника високопречасни госп. Алекса Илић, уредник »Хришћанског Вјесника« из Биограда тако дирљивим ријечима, да је присутнима измамио сузе. Уједно му је предао красну икону Богородице, као успомену на овај свечани дан. Испред свештенства тешањског протопрезвитерата говорио је добојски свештеник г. Михаило Васић, истакнувши у кратко бираним ријечима рад слављеников у корист вјере православне и народности српске. И он му је предао величанствену икону као поклон од стране свештенства, а у знак високог поштовања.

Послије благодарења примао је слављеник честитке у свом дому, куда је похитало и мало и велико, да своме сиједом и заслужном пастиру пожели срећу и дуг живот, па да му тим начином дâ видљива израза свога поштовања и захвалности.

У 1 сат по подне био је банкет у школ. просторијама, а у вече сијело. На банкету поздравили су слављеника: г. Перо Мисита, љекарник из Тешња као члан општине, којој на челу стоји слављеник, као предсједник дуги низ година и брине се о њезином напретку, високопречасни госп. Алекса Илић из Биограда у име свештенства краљевине Србије, пречасни госп. Стјепо Трифковић, свештеник из Сарајева као друг слављеников у бризи око црквено школске автономије, г. Војислав Борић, учитељ срп. в. дјев. школе из Сарајева у име српске школе и учитељства, часни госп. Михаило Васић, свештеник добојски у име своје општине, у којој је слављеник радио преко 30 година и подигао цркву и школу српску. Здравице су пропраћене бурним одушевљењем; многаја љета хорило се, а прангије са једног брежуљка груваху, као да би хтјеле својим звуком разнијети на све стране Српства ову величанствену радост, са којом Србин прославља своје трудбенике за српске светиње.

На сијелу је пала многа искрена ријеч захвалности старцу јубилару и уз пјесму и свирку дочекасмо зору. Сутра дан се разиђоше гости својим домовима, да причају са задовољством како се Србин умије показати захвалан истрајним раденицима на пољу народног бољитка.

У особи хаџи проте Илића здружен је свештеник српске цркве и народни борац. Сав његов рад то јасно показује и даје нам диван примјер, којим правцем треба да пођу многи млађи свештеници, па да одговоре потпуно својој тешкој задаћи.

За свој истрајан рад одликован је прото Илић овратним крстом, а не мање одликовање сусреће га и од стране народа, јер он има највеће одликовање овог свијета: *љубав народну.* Ту је љубав прото Илић потпуно заслужио, јер је сав свој живот посветио цркви, школи и народу своме. Живио!

Патио си доста, трпио си много,
Народ ти је дао, што је дати мог'о,
Ал' за Српство своје што уложи труде,
Награда ће права на небу да буде?

Гост.

Седамдесетогодишњица. У Љубљани, у Крањској, прославио је седамдесетогодишњицу живота велики словеначки родољуб др. Драгутин витез Блајвајс Трстенишки, први љекар земаљске болнице и подпредсједник љубљанске општине. Том су приликом приредила сва љубљанска друштва у свом прекрасном Народном Дому свечано вече у његову част, да би му тиме исказали своју захвалност за неуморан рад у служби народу свом Др Блајвајс је син Ивана Блајвајса, оца словеначког народа, који бијаше први у покретању политичког препорођаја код Словенаца. Отац му је постао тако популаран, борећи се неуморно за народна права, да су га све словеначке општине изабрале за свог почасног грађанина. А и слављеник није одмакао од оца, јер је већ тридесет година члан општинског одбора у Љубљани, а од 1883. до 1895. бијаше и посланик у покрајинском сабору крањском, гдје је увијек радио на народном бољитку и напретку. Словенци треба да славе и вјечно се сјећају оваких родољуба, јер једино њима могу захвалити што нијесу досад подлегли туђинској навали.

minor.

Споменик Србима католицима Да би дали видљивији знак народне захвалности и добар доказ, колико се поштују браћа Срби католичке вјере. хоће неки родољуби Срби у Биограду да подигну споменик Србима католицима из Дубровника, дум Ивану Стојановићу, католику и српском књижевнику, и недавно изгубљеном и никад непрежаљеном уреднику »Дубровника«, Антуну Фабрису. Ови родољубиви Срби обраћају се на Србе, гдје год их има, са молбом, да их помогну у том, те да добровољним прилозима могну што љепше споменик подићи овим заслужним Србима са Приморја. Зато треба да се сјете тога Срби и из ових српских крајева, па да не изостану иза остале браће.

minor.

Јакшићево вече. У Биограду 15. о. мј., као на дан годишњице смрти српског пјесника Ђуре Јакшића, приредило се у Народном Позоришту »Јакшићево вече«. То су се вече играли одломци из његових драма: »Јелисавета«, »Станоје Главаш« и »Сеоба Србаља«; двије природне сцене из пјесникова живота, од ових је једна исценирана Јакшићева приповиједетка »Комадић швајцарског сира«, даље се рецитовало »На Липару« са новом уводном музиком, а отпјеване су и двије компоноване пјесме: »Поток жубори«, дует од Јосифа Маринковића, који је нарочито прерађен за ову прилику, и »Падајте браћо« пјевао мушки хор уз пратњу оркестра. Пјевао је позоришни хор и хор друштва »Јакшић«.

minor.

Нове музикалије. Добисмо на приказ нове композиције вриједног српског композитора г. Исидора

Бајића. Прва је »Српско Цвеће« за млада срца вјенчић српских пјесама, у коме су ове пјесме: Српкиња; Од Босне се турска војска; Магла пала; С оне стране Дунава и Коло. Ова је композиција сложена за гласовир у двије руке у лаком слогу. Друга је: 1. Магла пала, ријечи од М. Петровића, и 2 Ђаволан, у двије руке такође за гласовир. Обје се композиције могу добити у књижарници Браће М. Поповића у Новом Саду, а цијена је свакој по 1.60 динара или 80 нов. Препоручујемо ове композиције сваком, који воли и зна музику.

Прослава двадесетпетогодишњице. У Биограду је прославио двадесет и пет година плодног и тешког умјетничког рада г. Милорад Гавриловић, члан Краљ. Српског народног позоришта. Да би показала, колико поштује слављеника и цијене његове умјетничке заслуге, приредила је управа Народног Позоришта са његовим пријатељима и друговима ту вече свечану представу, »Госпођа с Камелијама«, гдје је г. Гавриловић играо улогу Армана Давида Представа је испала сјајно, а била је у корист слављеникову. Слављеник је одликован орденом св. Саве. *minor.*

Нови листови. У Свилајнцу у Србији почео је излазити од 7. нов. о. г. нови политички лист »Ресава« радикални лист за политику, књижевност, привреду и друштвене потребе. Власник је листу г. Т. М. Марковић, одговорни уредник г. М. Ђ. Тоскић, економ, а уређује га редакциони одбор. Лист је за Србију годишње 6 дин., а изван ње 8 динара у злату. — Други је »Књижевна недеља«, која излази у Биограду сваке недеље. Уредник јој је г. Сима Пандуревић, а власник г. М. Р. Димитријевић Ово је белетристички лист са доста разноврсном садржином. Оба листа препоручујемо, ко жели да прати савремену политику и књижевност. — *Z* —

Умјетничка изложба у Мљецима. У Мљецима, у Италији биће отворена шеста међународна изложба 22. априла 1905. На изложби ће бити три одјела, и то у првом ће бити само талијански радови; друго је одјељење остављено искључиво за странце; а треће ће бити међународно. Изложба ће бити отворена до 31. окт. 1905. Ко би хтио учествовати на тој умјетничкој изложби, нека се обрати на адресу: „Palais de l' Esposition“, гдје ће добити потребна извјешћа, а ту се могу одмах и ствари слати.

—*X* —

Нови чешки лист. Како читамо у Бечу излази од почетка септембра нови чешки лист, који се зове »Бечки Меркур«, а издаје га Словенско Трговачко Друштво у Бечу. Овоме је листу сврха, прво да уједини Чехе, који су у Бечу; друго да им шири индустријске и трговачке везе између јужних Словена и Чеха, тако да ће и једни и други долазити више у додир и склопити тјешње везе међу собом. Лист излази мјесечно у свескама на 8 страница великог формата. Цијена је листу годишње 4 кр, а за чланове Словенског Трговачког Друштва 3. кр.

minor.

Љекарски конгрес у Софији. Као што јављају многи Бугарски листови, у Софији се живо ради на томе, да се тамо одржи други конгрес југословенских љекара. Ово ће бити други корак зближења јужних Словена и донијеће још више користи, јер ће се још боље утврдити међу Јужним Словенима веза, која је створена на првој југословенској изложби у Биограду, приликом крунисања краља Петра. Конгрес ће се приредити уз другу југословенску умјетничку изложбу у Софији. Срећно! *minor.*

Друштво за помагање сиромашних, и вриједних Срба ђака у Загребу. Српско Академско потпорно друштво у Загребу на својој главној скупштини конституисало се овако за ову годину: Управни одбор: предсједник: Милан Поповић, правник, подпредсједник: Милан Грчић, фил.; тајник: Коста Петровић, филоз.; благајник: Стеван Брзак, правник; књижничар: Богдан Ластовица, филоз. Одборски замјеници: Миливој Станковић, фармац; Андрија Фрушић, слуш. шумарства. Ревизиони одбор: Лаза Марчетић, филоз.; Славко Јеврић, правник; Светозар Ранитовић, шумар.

Српска шпецерајска радња у Сарајеву. И ако тешко и споро ипак се Српство у Сарајеву по мало креће и напредује. Скоро смо јавили неколико нових српских радња, а сада опет са задовољством објављујемо српском свијету нову и добро снабдјевену шпецерајску радњу Косте Трнчића у Ћемалуши улици број 54. Оваких српских радња имамо мало у Сарајеву, па се надамо, а и право би било, да Коста Трнчић има што више српских кућа као сталне муштерије. Ми се морамо држати девизе »Свој своме« и на тај начин помагати се међусобно За то најтоплије препоручије ову угледну и богату трговачку српску радњу, у којој ће сваки купац бити најтачније послужен и задовољен како у послузи тако и у цијени.

Нова српска школа. На Митров дан ове године освећена је нова зграда за српску основну школу у Поцрњу код Стоца. Ту се одржава српска школа само родољубивим заузимањем тамошње српске општине и околног српског народа. И ако је то једна од најсиромашнијих српских општина, ипак својим свјесним радом може послужити многима за углед. Школа се издржава добровољним прилозима од светосавских бесједа, за то сваки Србин треба да зна и да притече у помоћ овој школи о светосавској забави. Та и онако од 200 српских школа у овим српским земљама спало је на 60, па то нам треба чувати као зеницу у оку, док не будемо у стању нове подизати.

Спомен-вече Фабрису у Мостару. На Ваведеније приредило је мостарско пјевачко друштво »Гусле« спомен-вече у славу великог српског родољуба, узоритог борца и новинара Антуна Фабриса, бившег уредника »Дубровника« и »Срђа«. На забави је сав програм посвећен томе прослављеном српском великану. Хвала »Гуслама« када се сјећају тако заслужних људи.

Споменик Дум Ивану Мусићу. Поред споменика дум Ивану Стојановићу и Антуну Фабрису, које намјеравају подићи у Биограду добровољним прилозима свега српскога народа, јавља се жеља Срба Херцеговаца, да се још подигне споменик Србину католику и српском народном војводи дум Ивану Мусићу. Нама су писали о томе са више страна, а доноси тај предлог и »Глас Црногорца«. О дум Ивану Мусићу проговорићемо у Вили опширно кад му донесемо слику и биографију.

Противу помађаривања српских школа. Уједињена српска и хрватска академска омладина у Бечу одржала је збор 13. новембра противу помађаривања српских школа. Збор је био добро посијећен и донио је ову резолуцију: Српска и Хрватска академска омладина из Угарске у Бечу, сакупљена на збору

13. новембра 1904., уз присуство и одобравање делегата словачке, њемачке и румунске омладине из Угарске, стојећи на становишту човјечности, правде и самоодбране, протестују најенергичније против тежња угарске владе, садржаних у новом законском предлогу о школама, а управљених не само против законом зајамчене равноправности народа у Угарској, него и против самога њихова опстанка. Даље одлучује, да се заједно са румунском, словачком и њемачком академском омладином у Бечу сазове један протестни збор.« И Српкиње у Новом Саду удружиле су се са Словенкама и Румункама и закључиле збор. Такође су и Срби у Војводини били заказали збор у Карловцима, који је власт забранила, а међу тим министар је тргао закон о помађаривању школа.

Српске забаве. Тако се зове нова књига, која је угледала свијета у Н. Саду. Удесили су је професор Јован Живојновић и музичар Исидор Бајић. Књига је намијењена приређивачима забава. У књизи има 23 тачке текста и 24 композиције. Цијена је 5 круна, а за претплатнике 4 крупе.

Српски Музички Лист. У Златном Прагу покреће се »Српски Музички Лист« и то од нове године. Уредник му је Петар Коњовић, музичар. Излазиће једанпут мјесечно, са музичким прилозима У листу ће бити заступљене све гране српске и словенске умјетности. На њему ће радити многи словенски умјетници и музичари, а главни сарадник јесте Душан Котур, професор музике у карловачкој српској гимназији. Годишња цијена »Српском Музичком Листу« 8 круна. Претплата се шаље уреднику у Праг Vinohrady Komenskeho ul. 26

Хрватски књижевни лист „Ловор“. Од нове године покреће се у Задру нови хрватски илустровани лист »Ловор«. Излазиће свако петнаест дана на два табака. Уредник је Др. М. Цихларж Нехајев. Пратиће словенску литературу, а имаће и музичке додатке. Годишња цијена 14 круна.

Помоћ српској гимназији у Пљевљима. У Биограду се склопио одбор од највиђенијих родољуба, који ће купити прилоге за изгорелу зграду српске гимназије у Пљевљима. Српска општина из Пљеваља издала је такође проглас за купљење добровољних прилога. Она је опуномоћила наше уредништво да прима прилоге. Доносећи у овоме броју проглас, ми најтоплије препоручујемо ову ствар српским родољубима и молимо их да помогну тој нашој браћи на мртвој стражи. Сваки прилог донијећемо у листу.

Прва земљорадничка задруга у Босни. У Орашцу код Брчког основана је скоро прва српска земљорадничка задруга у овим српским земљама. Штатути су већ потврђени и задруга је ступила у живот. Задаћа јој је да помаже своје чланове у привредним потребама и да у њима буди свијест за поштен домаћински живот и штедњу. Радујемо се е се већ започиње напредак и на привредном пољу, па макар тај почетак долазио из најзабаченијег краја. Једном се мора почети живље р дити на свему, а нарочито на привредном и економном пољу, па кад неће Сарајлије, нека раде други, свјеснији и родољубивији од нас. Срећан вам рад, браћо! Само напријед, у раду је спас!

Десетогодишњица српске банке у Загребу. Ових дана прославила је српска банка у Загребу десетогодишњицу свога опстанка. За то кратко вријеме српска банка много је урадила за Српство у Хрватској. Помоћу њеном основано је тамо преко стотине мањих новчаних завода по разним мјестима и 200 земљорадничких задруга са својим средиштем »Привредником« у Загребу. Те установе донијеле су тамошњем Српству више користи за ово десет година, него сав наш рад у Босни за двадесет и пет година окупације.

СВАШТИЦЕ

У Харкову је код споменика Пушкинова бачена бомба, која је оштетила споменик. — Француз Путије пропутовао је и добро проучио Македонију. У дјелу, које је написао приликом путовања, расправља, на који би се начин могао увести ред у овим вилајетима, па вели, да треба поставити једног гувернера, али не од заинтересованих сила. — Данас доказују, да је плуг словенски проналазак, а не њемачки, и држе, да му је прва домовина у руској казанској губернији, Украјини. — Чувени физичар Едисон, друг Србина Тесле, опасно је оболио, а држе да је и он жртва рентгенових зрака. — Французи хоће да подигну споменик од брозне Валдеку Русоу, почасном предсједнику» Републиканског савеза«, који је недавно умро. — Између Србије и Њемачке утврђен је повољан трговачки уговор. — У Русији пјевају више наших црквених пјесама. Сада је дозвољено и »Иже Херувими« од Србина С Стојановића. — У Русији је у прошлој години било 84.514 основних школа, а 172.000 учитеља и учитељица. — Румунски учитељи посијетили су своје другове, учитеље Бугаре, за вријеме бугарског учитељског конгреса. — Бугарски поштари хоће да оснују удружење поштанско-телеграфских чиновника за међусобну штедњу и помагање. — Талијанска гимназија у Задру навршује сто година од оснивања. Том ће приликом бити велика свечаност. — За директорку српске женске гимназије у Солуну изабрана је гђа Катарина М. Миловуковица, некадашња управитељица више женске школе у Биограду. — Руски илустровани лист »Њива«, покренут 1869. г., имао је у почетку излажења око 9000 претплатника, а данас послије 35. год. има 250.000. — У Паризу се образовао одбор, који је отпочео скупљати добровољне прилоге, да купи златан мач као дар јуначком браниоцу Порт-Артура, ђенералу Штесељу; његовој исто тако јуначкој и неустрашивој жени скупоцјен накит и сваком порт-артурском војнику прикладну споменицу. — Талијански краљ Виктор Емануил одликовао је краља Петра највишим орденом, »св Благовијести« (Ordine dell' Annunziata) — Бугарски сликар А. Матов држао је предавање о великом руском сликару Верешчагину, који бијаше жртва својих студија у руско-јапанском рату. — У Софији се основало друштво Француза и Бугара, који симпатишу Французима. Друштву је циљ познавање и ширење француске литературе међу бугарском интелигенцијом. — Крајем нов. о. г. биће у Прагу новинарски конгрес, на који су позвана сва новинарска удружења. — Крштење талијанског престолонаслједника било је 21. о. мј., па њему је био црногорски кнез, Никола и српска принцеза Јелена. — Гђа Емилија уд. Давидовац поклонила је Матици Српској библиотеку свога пок. мужа у вриједности од 2000 К. — Матица Српска у Н. Саду купила је земљиште за подизање Дома српске сирочади из фонда Марије Трандафилке. — Биоградска је општина поклонила тамошњим Србима мухамеданске вјере 200 динара, да раздијеле међу сиротињу приликом њиховог ве-

ликог поста, Рамазана. — Пронађен је нови фотографски апарат, који у једној секунди може учинити 200 снимака. — У Бањи Ковиљачкој подићи ће се модерно купатило. Ово купатило успјешно лијечи од рана, шкрофула, ножних болести и ревматизма. — И Словенци у Трсту, траже своје народне школе, као што их имају Талијани. — На мјесто убијеног министра унутрашњих дјела Плебеа дошао је кнез Свјатополск Мирски. — У Лондону има 762 позоришта и орфеја, која дневно похађају просјечно 140.000 лица. У западном дијелу и у средини Лондона има 27 позоришта, а у предграђу 33; поред тога 61 забавни локал, а сваког дана иде 47.000 гледалаца у дневна позоришта, 59.000 разне забавне локале, а 34.000 остале забаве. — У Угарској хоће да помађаре све српске школе и траже, да се у њима предаје мађарски језик. — У Паризу је у деведесет и трећој години умро Ханри Валон, доживотни сенатор и секретар Академија за историјске науке, кога називају оцем устава, јер је на његово заузимање 1875. год. призната република, као законита форма владе. — У Салцбургу је одржан историјски конгрес, на коме су научењаци-историци читали своје расправе. Страни су листови забиљежили као најзанимљивију расправу проф. Фурнијера: »О новим изворима за историју бечког конгреса«. — У Трсту је умро чувени портретиста Умберто Веруда у тридесетпетој години живота. Веруда је рођен у Мљецима, а студирао је у Минхену и Паризу. У 21. години добио је златну медаљу. — Њемачки цар поклонио је руском престолонашљеднику један златан, масиван бокал. — У Женеви је одржан други међународни филозофски конгрес. — У Лондону је умро у 76. години живота Франсис Бремел, који је као новинар познат са својих оригиналних извјештаја и фељтона. По нас Србе је знаменит, што је узимао у заштиту балканске народе. — У Петрограду подигнут је на степен универзитета Женски медицински завод. Ово је учињено због тога, што су многи љекари отишли на бојиште, па се осјећа велика потреба. — У Малденбургу (у Њемачкој) одржан је конгрес удружења њемачких трговачких помоћника. — У Паризу је 16. окт. о. г. прослављења педесетогодишњица француског грађанског права „Code civil“. — Срби из Ниша послали су лијеп прилог за руске рањенике у Манџурији преко руског конзула. Генерал им је Куропаткин захвалио на томе. — Министар привреде у Србији поднио је ове привредне законске предлоге Народној Скупштини: Закон о помагању индустрије и домаће радиности, о осигурању од грађа; о радњама и закон о пољопривредним школама. — У Берну, у Швајцарској 15. септ. 1874. склопљен је свјетски поштански савез, а ове је године прослављена тридесетогодишњица од оснивања. — У згради друштва св. Саве у Биограду одржан је помен великом српском добротвору Илији Милосављевићу Коларцу. — Краљ Петар I. добио је прву слику талијанског престолонашљедника принца од Пијемонта. — Апотекар из Врања (Србија) Кушаковић добио је медаљу златног крста за свој калодонт на изложби у Остенди, у Белгији. — Млади умјетник госп. Драгомир Глишић израдио је слику краља Петра. Слика је врло лијепа и умјетнички израђена.

ЧИТУЛА.

А. Ф. Маркс. Првих дана мјесеца новембра умро је у Петрограду од навале крви у срце најчувенији руски књижар А. Ф Маркс. Покојник се нарочито далеко прочуо од кад је почео издавати белетристички недјељни лист „Њиву“. Познат је и због најјефтинијих едиција најбољих руских писаца. Са именом Марксовим до знатне мјере скопчан је читав литерарни петроградски живот у пошљедњих тридесет година. Њему се мора признати заслуга да је са својим смјелим, а у исто вријеме и популарним предузећима много допринио да се прошири и укоријени добра и здрава лектира (четба) у широким круговима руских читалаца. По свом рођењу Маркс је био Њемац Родио се 1838. у Штетину и као младић дошао је у шездесетим годинама у Петроград. Заволио је Русе, уздизао је њихову снагу и величину, па се и сам осјећао као прави Рус. Године 1869. уз сарадништво В П. Кљушникова отпочео је издавати „Њиву“. Са својом вјештином и трговачком окретношћу знао је за кратко вријеме, за своје предузеће задобити и привући читаво коло добрих и сталних сарадника Уз „Њиву“ је издавао и прилоге у сликама и књигама, и број читача Њивиних једнако се ширио и растао, тако да данас тај недјељни лист има четврт милиона абонената Као бесплатне додатке „Њиви“ издао је Маркс у току година најљепше ствари из руске белетристичке литературе. Издао је дјела: Гоголева, Достојевскога, Гончарова, Тургењева, Чехова, Толстоја, Љескова и др. и управо његова је заслуга да се озбиљна књига тако енормно раширила, што се не би постигло никојим другим начином. Накладом Марксовом осим „Њиве“ још су и многа друга предузећа извршена, као н пр. јефтина издања разних аутора, који пишу за прости народ, јефтина и цјелокупна издања руских класика (М. Ј. Љермонтова, А. С. Пушкина и др) и разних библиотека страних литература. *К. М.*

Софија Ивановна Сисојева Једна од најстаријих руских списатељица Софија Ивановна Сисојева преминула је прије неколико дана у Цјатигорској. Сисојева је од прилике била у Русији оно што је код нас гђа Савка Суботићка: Она је била пијонерка женског рада, нарочито на пољу литерарном. Руска писменост је од ње добила читаву масу одличних превода са туђих језика. Свој литерарни рад отпочела је још у четрдесетим годинама у журналу „Библиотека для чтенія“, који је излазио под редакцијом Сенковскога, са преводом бајки браће Грима. Доцније је живо учествовала у разним литерарним предузећима своје пријатељице гђе Ахматове. Пошљедњу трећину свога живота провела је Сисојева у тишини женског цјатигорског манастира, занимајући се са састављањем разних и опширних религиозних списа. Ова славна жена доживјела је велику старост; било јој је преко деведесет година кад је свијетом промијенила. *Км.*

НОВЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВИ.

Вуков превод св. писма и примедбе Никанора Грујића на њега, написао Димитрије Руварац. Прештампано из „Српског Сиона“ за 1904. Ср. Карловци, српска манастирска штампарија 1904. Цијена ?

Алипаша Ризванбеговић као народни вођ и државник. Написао Јован Р. Бугумовић. У Новом Саду, парна штампарија Ђ. Ивковића 1904. Цијена 50 хел.

Милош Зечевић, професор Велике Школе, добротвор ђака Велике Школе, рођен на Цвети 1838 —умро 5. фебруара 1896. Београд, Штампарија „Милоша Великог“ — Бојовића и Мићића 1900. Цијена ?

Шеснаести годишњи извештај учитељске и с њом спојене I. народне основне дјечачке школе као вјежбаонице у Сарајеву, објављен на крају школске године 1903./4. Сарајево 1904. Земаљска штампарија.

Ратна кроника о руско-јапанском рату, пише Никола Марковић, главни уредник „Малих Новина“. Свеска 1. Излази сваких 10 дана. Издање штампарије Ранка Милића 1904 Цена свакој свесци 20 пенура или 25 пара дин.

Дечији идеали у 8 приповедака и 4 песме написао за младеж Удесио Дим. А. Пејовић, свештеник. Препоручено од Глав-

ног Просветног Савета 13. маја 1904 године Г.П.Бр 5892. Крагујевац, штампарија Радивоја Јовановића 1902. Цена 40 пара.

Песме 1899.—1903 написао Милутин Јовановић. Београд, штампарија Д. Димитријевића. 1904. Цијена ?

Електрична индустрија у Србији од проф Ђ М. Станојевића са 45 слика. Прештампано из „Привредног Гласника". Београд, штампано у Државној штампарији Краљевине Србије 1901. Цијена ?

Грађа за проучавање стоке у Србији од Светозара Љ Гавриловића са више слика у тексту и 9 засебних прилога, издање српског пољопривредног друштва. Београд, „Доситије Обрадовић" штампарија Аце М. Станојевића 1904. Циј на ?

Пољопривредни календар за просту 1905 годину, издање српског пољопривредног друштва, уредио Милан Ј. Грковић (са сликама). Година XXIII. Београд, штампарија „Доситија Обрадовића". 1904. Цијена ?

Меки звуци песме написао Маринко. Издање књижаре Браће Рајковића у Сарајеву 1904. Цена 1 круна

За слободу, историјска трагедија у пет чинова у спомен стогодишњице првог српског устанка 1804 —1904. написао Илија Ристић. Београд, штампарија Бојовића и Мићића 1904. Цена 0 50 дин. Књиге се могу добити код писца у Београду (Думаторска улица бр. 6.).

Из српске прошлости I. Написао П. М. Крајиновић Српска штампарија у Госпићу 1904. Цијена ?

Карта јужне Манџурије са суседним областима у размери 1: 1,500.000. По најновијим подацима израђена у географском одељењу ђенералштаба а репродуковава у картографској радионици генералштаба. Издање уредништва Ратника. Цена 1 динар или круна. Главну распродају врши књижарница г Свет. Б. Цвијановића у Београду (Кнез Михајлова ул. бр. 15.).

У часовима одмора, цртице, слике, записци, приповијетке написао Свет. Ђоровић. Књига друга. У Мостару, 1904. Штампарско-умјетнички завод Пахера и Кисића. Цијена 2 круне или 2 динара. „Чист приход ове књиге намијењен је „Просвјети", друштву за помагање сиромашних Срба ђака из Босне и Херцеговине.

Успомене из Боке написао, Никола Д. Велимировић Издање књижаре Ј. Секулића Херцег-Нови 1904. У Мостару. Штампа издавачке књижарнице Пахера и Кисића 1904. Цијена 40 хел. Прештампано из „Хришћанског Вјесника".

За породицу и дом, низ расправа, чланака и слика из домаће педагогије, написао Мита Ђорђевић. Нови Сад. Српска књижара и штампарија Браће М. Поповића 1904. Цена је 1 круна 20 потура.

О гајењу пиварског јечма. Практичне пољопривредне поуке XI. израдио др. Ђорђе Радић. Са сликама. У Београду, штампарија „Доситија Обрадовића" 1904. Цена 60 пара.

Пропаст Енглеске или будући енглеско-француско руски рат год. „19 . ." Фантазија једног Француза у „Monde Illustre", препричана од једног непознатог руског аутора, а с руског превео потпуковник пл. Мисвински. Мостар, 1904. Издање и штампа издавачке књижарнице Пахера и Кисића. Цијена 1 кр.

Српска Бесједа у Сарајеву.

Скоро је основано у Сарајеву удружење „Српска Бесједа". -- Као што је обично при сваком подузећу, тако је било противника и при оснивању Српске Бесједе. Неки су били противни из принципа, неки с разлогом, али се ипак то удружење основало. Оснивање и одржање тога удружења не може и не смије имати никаквог ширег значаја, јер је то локално сарајевско удружење, које ће подржавати дружевност међу својим члановима и пружати им невине корисне забаве. — *Свака је политика искључена.*

Премда свако у Сарајеву зна и намјеру и постанак Српске Бесједе, ипак лист „Српска Штампа" којекаквим измотавањем и витоперењем хоће да прикаже то удружење као неку нову политичку странку, којој би ваљда хтио бити органом. Међутим Српска Бесједа нит хоће, нит мож , нит смије да се бави политиком; нити се могу њезини чланови организовати у једну политичку странку, јер у Српској Бесједи може бити члан сваки Србин, без разлике вјере и политичке боје само ако га одбор прими. Понаособ не би могла од Српске Бесједе постати онаква странка, како вели и жели „Српска Штампа", јер је огромна већина чланова Српске Бесједе искрено одана и привржена баш оним људима, којима би „Српска Штампа" хтјела да створи противнике.

Испред удружења Српске Бесједе протестујемо против неквалификованог поступка „Српске Штампе , која подмеће Српску Бесједу као средство за своје неке циљеве. Уједно молимо сваког озбиљног Србина, да не доводи ни у какву свезу Српску Бесједу са шашавом прозом и шаптавим стиховима у „Срп Штампи", којим тај лист не служи никаквом добру, већ само наврања воду на свој млин.

Сарајево, 29. новембра 1904.

Привремени одбор Српске Бесједе.

СРПСКОМ НАРОДУ.

Тридесетог октобра ове године изгорела нам је гимназијска зграда и сав прибор, што је био у њој. Та велика штета премашује снагу пљеваљских грађана и пљеваљске општине, јер баш љубав, с којом је ова општина чачинила од гимназије понос овамошњег Српства, довела је општину у немогућност, да сама од једном надокнади све оно, што је годинама грађено и набављано.

С тога су пљеваљски грађани одредили нас, доље потписане да се обратимо српскоме народу за помоћ, како бисмо још на прољеће могли приступити зидању нове зграде, јер ето и двадесет српских младића с наставницима остало је да се мучи по

тисним и неудобним кућама, остало је тако рећи на сокаку, док се не направи нова зграда. Од те зграде много зависи не само плодни рад и благотворни утицај пљеваљске гимназије, који је без сумње сваком Србину добро познат, него од тога у велико зависи и сам опстанак њен

Кад се то зна, ми тврдо вјерујемо, да ће се српски народ достојно одазвати овој и нашој и српској потреби.

Вас, г. Уредниче, молимо не само да овај позив штампате, него и да се примите прикупљања прилога.

Прилози и имена приложника изнијеће се у Цариградском Гласнику и у другим српским новинама. Новац и писма треба слати *Спасоју С. Бајићу*, трговцу *Pljevlja — Hercegovina.*

Пљевља, 15 новембра 1904. г.

Василије Р. Поповић, архимандрит. **Илија Лалевић,** директор гимназије.

Благајник: **Спасоје С. Бајић,** трговац. Дјеловођа: **Васо Стајић,** професор.

Ђено Ђенисијевић, трговац **Лазар Шећеровић,** трговац
Перо Јанићијевић, трговац **Милан Грујичић,** трговац
Миле Поповић, берберин. **Арсо Живковић,** трговац.

НАТЈЕЧАЈ.

Према ријешењу главне скупштине, држане 15. августа 1904. расписује овим главни одбор друштва „Просвјете“ натјечај за „Просвјетине“ цигар-папире и шибице.

Ако који фабрикант или приватни предузетник жели, да под „Просвјетином“ марком, која ће и даље остати својина „Просвјете,“ уведе шибице или цигар-папире, нека се обрати на главни одбор најдаље до 1. фебруара 1905. по нов. к. и нека наведе, под којим би погодбама увео у промет наведене артикле. Погодбе не смију бити ни у ком случају неповољније од досадањих

Артикли морају бити способни и квалитетом и цијеном за конкуренцију са осталим маркама.

„Просвјета“ мора добити најмање од цигар-папира 10% и од шибица 5% од чисте куповне цијене

Натјецатељи треба да означе, колико гарантују најмање „Просвјети“ прихода годишње од понуђених артикла те морају навести вријеме, за које вриједи уговор.

Натјецатељи не могу своје цигар-папире и шибице под марком „Просвјетином“ скупље продавати од другијех својијех марки, ако је квалитет исти

Из III редовне одборске сједнице друштва „Просвјете,“ држане 31 октобра 1904 у Сарајеву.

Предсједник: **Др. Ђорђе Васиљевић.** Тајник: **Шћепан Грђић**

ЧИТАОЦИМА.

Молимо све дужнике из драге нам краљевине Србије, да шаљу овогодишњу претплату на **новог нашег повјереника г. Михајла Р. Живковића, трговца у Биограду.** Тај стари наш познаник, пријатељ и честити српски родољуб, видећи како се мучимо због повјереника, сам се примио за главног повјереника за цијелу Србију, и то из родољубља, без икакве награде, на чему му велика и срдачна хвала. Још један пут молимо све дужнике да полажу претплату томе честитом и одушевљеном Србину, јер морамо при концу године подмирити штампарији рачуне, а дугујемо јој 1200 круна, осим ранијих мјеница и осталог дуга. Потоња два броја биће посвећена крунисању и стогодишњој прослави српског устанка. За то молимо све пријатеље овога листа, да се одазову својим прилозима.

Уредништво.

Руска граматика
и
Руско-српски рјечник
написао Милош Анђелковић, професор.

Може се набавити код писца у Јагодини.

Цијена Граматици 80 потура, а Рјечнику 10 динара. Најтоплије препоручујемо обје књиге.

Срби и Српкиње, сјетите се „Просвјете“, друштва за помагање Србађака у Босни и Херцеговини на средњим и вишим школама и опремање Србашегрта на разне напредне занате!

САДРЖАЈ: *Пјесме*: *Себичњак*, од Вранчакина. — *Моја звијезда*, од Милорада А. Антоновића — *Зимње расположење*, од К. М. — *Приповиједетке*: *Успомене из Румуније*, од Драгутина Ј. Илијића — *Стара добровољка*, од Душана Синобада. — *Љиљи*, приповиједетка од З. Ј. Јаковљева. — *Поука*: *Савка Субошићка* (са сликом), од А. В. — *Аманет*, од Т. Пинтеровића. — *Српске народне умотворине*: *Женидба Катића Јована*, прибиљ. Стеван Крављача — *Српске народне женске пјесме из Хрватске*, забиљ Сима Д. Милеуснић. — *Чудотворни дворац*, забиљ М. Милетић. — *Маруша*, српска народна *игра*, забиљ. Гавро Авдаловић — *Листак*.

„Босанска Вила“ излази у Сарајеву два пута мјесечно, сваког 15. и 30. — Цијена је за све крајеве на годичу 8 круна, на по године 4 круне. Ђаци и учитељи добивају лист за 6 круна. У краљевини 10 дин. сребра, или 8·50 дин. у злату. За ђаке и учитеље 6 дин. сребра Претплату је најбоље слати поштанским упутницама или српске банке у новчаном писму на уредништво. За Америку цијена 2 долара. — Претплата и рукописи шаљу се на уредништво. — **Неплаћена се писма не примају. Писма из Србије маркирају се 25 пара дин., а дописнице из Аустро-Угарске са 5 пот.**

ВЛАДНИК И УРЕДНИК НИКОЛА Т. КАШИКОВИЋ Прва српска штампарија Растс Ј. Савића.